

Generalitat de Catalunya
Departament de Cultura i Mitjans de Comunicació
Direcció General del Patrimoni Cultural
Àrea de Coneixement i Recerca
Centre d'Informació i Documentació del Patrimoni Cultural

3364

Memòria d'excavació del Castell de Bufalaranya

Gema Vieyra i Bosch, Marc Sureda i Jubany, Jordi Sagrera i Aradilla

Avís legal

Aquesta obra està subjecta a una llicència Reconeixement-NoComercial-SenseObresDerivades 2.5 de Creative Commons. Se'n permet la reproducció, distribució i comunicació pública sempre que se'n citi el titular dels drets i no se'n faci un ús comercial. No es pot alterar, modificar o generar una obra derivada a partir d'aquesta obra. La llicència completa es pot consultar a <http://creativecommons.org/licenses/by-nc-nd/2.5/es/legalcode.ca>.

CASTELL DE BUFALARANYA

Text

1.	Introducció	3
2.	Situació geogràfica del jaciment.....	5
3.	Descripció del castell.....	6
4.	Notícies documentals.....	8
5.	Context històric	10
6.	Metodologia.....	19
	6.1. - Organització de l'espai	
	6.2. - Criteris de registre arqueològic	
	6.3. - Sistema de registre	
7.	Els treballs arqueològics.....	25
	7.1. - Objectius	
	7.2. - Descripció dels treballs realitzats	
8.	Consideracions finals.....	31
9.	Bibliografia	35
	Índex de figures	39
	Documentació.....	40

text

1. Introducció

Del 4 al 22 de setembre del 2000 ha tingut lloc la segona campanya d'excavacions arqueològiques al Castell de Bufalaranya, situat al terme municipal de Roses (Alt Empordà).

Aquesta actuació s'emmarca en un conveni signat entre l'Ajuntament de Roses i la Universitat de Girona. Aquest conveni de cooperació contempla la realització de tasques de documentació i d'excavacions arqueològiques així com d'assessorament en els treballs que se'n derivin. D'aquesta manera, s'assoleix un objectiu comunitari quan els programes científics universitaris i la voluntat política d'establir una dinàmica estable d'intervencions arqueològiques al terme municipal obtenen resposta.

El valor arquitectònic de les restes conservades, la importància històrica del castell per proporcionar informació sobre un període poc conegut a nivell municipal i un potencial arqueològic de gran valor ja que es tracta d'un jaciment mai excavat, van destacar aquest monument enfront altres llocs històrics.

Els treballs realitzats durant les tres setmanes que ha durat la campanya han estat dirigits per un equip tècnic format pels arqueòlegs Gemma Vieyra, Marc Sureda (a peu de cala) i Jordi Sagrera (coordinació dels treballs i tractament gràfic i planimètric) i s'han pogut dur a terme gràcies a la participació dels estudiants d'Història i d'Història de l'Art de la Universitat de Girona Anna Augé, Mireia Bassols, Xènia Berta, Imma Curós, Anna Figuerola, Lluís Frigola, Francesc Garcia, Imma Gispert, Marc Lamuà, Francesc Xavier Morales, Emma Ribas, Taïs Sánchez i Alba Teixidor.

El castell de Bufalaranya és un BIC segons el decret 22/49 sobre protecció de castells (BOE 5-5-1949), R-I-51-6055 i disposició addicional primera, punt 2 de la Llei 9/93, de 30 de setembre del Patrimoni Cultural Català. Està inclòs en el Catàleg del Pla general d'ordenació urbanística dins de la categoria

d'edificacions i indrets d'interès arqueològic (secció 7a, zona 18, subzona b, art.196); i de la categoria d'edificacions i indrets d'interès històric i arquitectònic (secció 7a, zona 18, subzona a, art. 195).

2. Situació geogràfica del jaciment

El castell de Bufalaranya es troba al terme municipal de la vila de Roses, a la comarca de l'Alt Empordà. L'aproximació al monument es fa pujant per un camí que té el seu origen a la carretera comarcal GE-614, uns 50 metres més enllà del quilòmetre 6 (vegeu fig.1). Les seves coordenades geogràfiques, segons la quadrícula quilomètrica U.T.M., són 4682770 de latitud i 516120 de longitud.

Les restes es localitzen a uns 244 m S.N.M., a l'extrem elevat d'un replà que es forma a la vessant nord d'una de les muntanyes que formen el que es coneix com a serrat de can Berta, a la serra de Rodes. Al nord del castell s'estén una zona planera que constitueix l'istme que enllaça amb la serralada; per llevant, ponent i migdia hi ha pendents molt pronunciades que baixen fins a la vall de la riera Trencada. El terreny està format per roques metamòrfiques originades en el període cambroordovicià.

L'emplaçament de l'edifici correspon a una posició de domini sobre la zona nord del golf de Roses i part de la plana empordanesa. A un altre nivell, cal destacar el paper estratègic del castell en el control d'un des passos naturals que comuniquen el rera país de la badia amb la costa nord i amb el territori del cap de Creus, a través de la vall de la riera de la Trencada. L'entramat d'aquesta xarxa de vies de comunicació cal situar-lo en el context de l'època medieval amb una distribució dels nuclis de població molt diferent a l'actual.

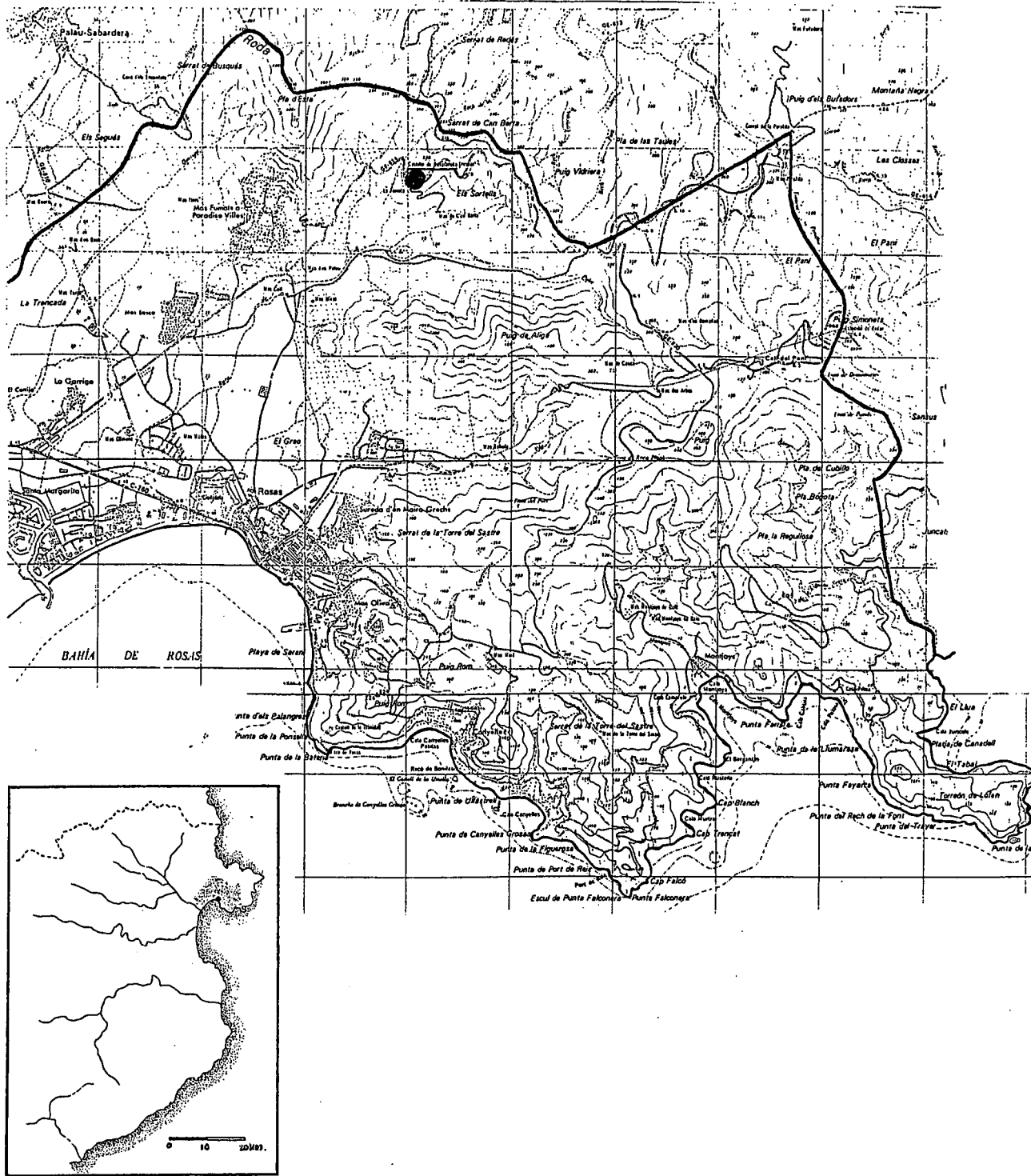

Fig.1:
 Situació geogràfica del jaciment i accés al mateix.

3. Descripció del castell

El castell és de planta esquemàtica: un recinte de planta irregular, seguint els accidents naturals del terreny, envolta la part superior del puig, que es presenta en planells esglaonats. Al punt més alt, a l'extrem de tramuntana, hi ha el sector on les estructures s'han conservat en millor estat.

És doncs en aquest sector on es troba una construcció de planta rectangular d'uns 11 per 7 m, bastida amb murs de vora 1'80 m de gruix. D'aquesta estructura, que hem anomenat convencionalment "la torre", es conserven els murs de llevant i tramuntana amb una alçada exterior superior als 4 m, mentre que els altres murs tot just amb la present campanya han assegurat la seva presència. A l'interior de l'estança hi ha una ferma pilastra central, i els murs perimetrals tenen una banqueta enlairada que forma un desgruixament per a un trespol. Al mur de llevant hi ha un gran finestral allargat i també una petita obertura rectangular, comparable a una mira, que enfoca la vista directament al cim llunyà del Pení. La torre es construí amb lloses de llicorella de la contrada, allargades i primes, sense treballar, travades amb morter de qualitat i disposades molt ajustadament. En general la disposició de les lloses tendeix a ser horitzontal, però destaquen algunes filades de llosetes inclinades en un sol sentit i, sobretot, trams excel·lents d'un *opus spicatum* perfecte i espectacular, sorprenent per les seves dimensions (prop dels 70 cm d'alçada). Aquestes filades d'espiga són probablement les més impressionants de la comarca. Davallant a migdia d'aquesta estructura trobaríem una altra aula rectangular, més estreta, de la qual només en conservem les filades inferiors.

Més cap al sud trobem un espai de planta triangular, convencionalment anomenat el "pati", a l'oest del qual hi ha encara una altra aula llarga i estreta, possiblement amb subdivisions internes, que clou el recinte per l'extrem sud-oest i obre una porta vers llevant. La resta de la terrassa del castell està delimitada per un corredor perimetral que va de l'extrem nord de l'aula descrita ara mateix fins la punta sud del recinte, envoltant totes les altres estructures.

La muralla que envoltava el recinte està força enderrocada, però encara se'n pot seguir el perímetre complet, que s'adapta a les irregularitats del terreny. Els paraments més visibles són el de llevant i especialment el de tramuntana, on trobem un pany de paret de lloses de llicorella amb nombroses espitlleres que es conserva amb una certa espectacularitat; les sageteres, molt apropades entre elles, es troben disposades en dos nivells intercalats i cadascuna d'elles es delimita amb simples lloses més grans que emmarquen l'obertura. A llevant s'identifica l'entrada al recinte, a la qual s'arriba per un camí que fa giragonses, protegit amb murs d'espiga, i que s'uneix a la construcció mitjançant una rampa adossada al mur sud-est.

En general, tots els llenços del recinte presenten un aparell menys acurat que els de l'edifici superior: el seu gruix és irregular i varia segons els punts, les pedres són de mida més petita, l'ús de l'espiga hi és molt esporàdic i en quasi cap mur s'ha pogut assegurar l'ús de morter per al relligat. Només algunes estructures que potser mereixien un tractament especial revelen puntualment la presència de morter, com és el cas de la porta d'accés. Completant el sistema defensiu, al nord i extramurs, en l'istme que enllaça aquest puig amb la serralada, hi ha un doble fossat excavat a la roca natural, que també degué servir de pedrera per aixecar la fortalesa.

4. Notícies documentals

Malauradament, no són gaires les notícies documentals que trobem sobre aquest edifici, i encara així, les poques localitzades no contribueixen decisivament a la seva datació.

- Ni el castell ni cap topònim associable, sembla ser, apareixen en la documentació del s. X relativa a la termenació dels dominis del monestir de St. Pere de Roda. S'havia pensat que el castell de *Pinna Nigra*, que sí que hi apareix, podria identificar-se amb el de Bufalaranya, però posteriors investigacions han adjudicat aquest topònim al castell de la Monegra, prop de St. Salvador de Verdera.

- A l'Arxiu General de la Casa Ducal de Medinaceli es conserven alguns documents que fan referència al castell de Bufalaranya:

- A.D.M., Ampurias, 8-913.

1277, juny, 1

Reconeixement atorgat per Dalmau de Garriga a favor del comte Ponç Hug, de la senyoria del castell de Bufalaranya, el qual té per ell, i de la meitat de la farga de la vila de Roses.

- A.D.M., Ampurias, 8-915

1346, abril, 1.

Reconeixement que fa Berenguer de Fortià a l'infant Ramon Berenguer de tenir en feu per ell la meitat del castell de Bufalaranya i la meitat de la farga de la vila de Roses, al qual va pervenir-li per herència de Dalmau de Garriga. Presta jurament de fidelitat i homenatge.

- A.D.M., Ampurias, 8-914.

1347, febrer, 17.

Reconeixement atorgat per Guillemó Alió, de Garriga, fill i hereu de Bernat Alió, també de Garriga, a favor de l'infant Ramon Berenguer, comte d'Empúries, de tenir per ell en feu la meitat del castell de Bufalaranya i la meitat de la farga de la vila de Roses. Presta jurament de fidelitat i homenatge.

- El nom Brufaganyes apareix en una llista de llocs del comtat d'Empúries publicada per Sebastià Aguilar en el s. XIX.
- Jeroni Pujades, al s. XVIII, l'anomena castell de Brufaganya.
- En un capbreu de l'abadia de Roses del 1624 (còpia d'un pergami de 1361) s'anomena el castell de Bufagranges.
- En una relació de capbreus dels anys 1798-1802 s'hi troba un Mas Isern de Bufalaranya (ADG).

5. Context històric

La difícil datació del castell, per les raons que hem de veure més avall, ens recomana de contextualitzar-lo en el marc ampli del final de l'Antiguitat i les primeries de l'Edat Mitjana; diferents criteris, dins d'aquesta referència laxa, ens orientaran cap a una sèrie de conjuntures concretes que resulten raonables a l'hora de proposar hipòtesis de treball.

A grans trets, durant el domini visigot la fesomia de l'Empordà s'havia anat modificant de tal manera que el nucli emporità, la ciutat capdavantera i epònima de la regió, havia ja perdut la seva preponderància i estava ben lluny de ser l'enclau urbanístic rellevant que fou a finals de la República i inicis de l'Alt Imperi. En efecte, l'antiga ciutat ha quedat pràcticament abandonada i, des del segle IV pel cap baix, a la Neàpolis hi trobem només ruïnes, una àmplia zona cementerial i almenys una esglésiola (*cella memoriae* de les termes). L'hàbitat s'ha reduït i s'ha dispersat pels turons circumdants; només experimenta una certa concentració urbanística l'antiga Palaiàpolis (l'illot de St. Martí). Malgrat això, el lloc conserva cert prestigi sobretot a causa de la seva condició (documentada des del 516) de seu episcopal, amb un episcopologi que permet acreditar-ho, per bé que amb llacunes, en la totalitat dels segles VI i VII. D'altra banda, tot i que el conjunt episcopal no ha estat encara identificat, les nombroses esglésies circumdants (Sta. Margarida, Sta. Magdalena, St. Salvador, St. Vicenç) testimonien una sòlida implantació del cristianisme en cronologies ben reculades.

El nucli urbà que obté el relleu del dinamisme regional entre els segles III i V és precisament la vila de Roses, segurament en part gràcies a les seves excel·lents condicions portuàries que aglutinaven el tràfec comercial de la regió en aquest lapse de temps. Existeixen referències, això sí, molt poc contrastades, a la possibilitat que Roses fos seu episcopal, i s'apunta la hipòtesi, també sense gaire fermesa ara per ara, que la futura unitat administrativa del comtat de Peralada hagués pogut correspondre a una regió encapçalada per Roses en temps visigots. Amb tot, només podem constatar

fermament el dinamisme de la vila a través de fets com la presència d'una factoria de salaons o les encunyacions locals de moneda (segons alguns autors, això solia succeir en seus episcopals; en aquest moment Empúries no encunya).

A banda dels dos nuclis més urbanitzats, cal creure que el territori mantenia una relativament densa població rural d'origen hispanorromà, essent gairebé inapreciable l'aportació poblacional goda: en aquest moment els pocs visigots presents es trobaven, segurament, només en els alts càrrecs de govern i en les guarnicions militars. Per altra part, la dinàmica econòmica i social tendia al retrocés de la petita propietat, l'enfortiment dels grans *fundus* agraris en mans de l'aristocràcia terratinent (preferentment hispanorromana) i la progressiva dependència dels petits agricultors: fruit d'això naixerien a l'entorn de les vil·les els primers *vici* o nuclis agrupats de pagesos lliures o semillliures, tot sovint amb una capella rural edificada sota els auspicis del *dominus* que, amb el temps, esdevindria en molts casos parròquia. Aquesta dinàmica socio-econòmica que revertia en la creació d'interessos locals, sumada a les dissensions i lluites internes de l'élite governant visigoda, foren les bases de la situació de caos que viuria el regne visigot fins a la invasió musulmana.

En efecte, el floriment comercial i els contactes amb l'Àfrica que testimonia el registre arqueològic per als segles V i VI sembla que ja es troben en franca davallada cap a la segona meitat d'aquest darrer segle, en coincidència amb alguns dels conflictes cabdals del període (lluites fins a l'adopció del catolicisme el 589) i amb la guerra amb Bizanci, allargada fins a principis del segle VII, la qual suposà, a més de la interrupció del tràfic comercial, la inseguretat permanent del mar en general i de la zona costanera en particular. A la segona meitat del segle VII la crisi del regne visigot, cada cop més profunda, ja havia generat una sensació general d'inseguretat (ex. 673, revolta de Paulus; 711 secessió d'Àkhila), fins al punt que a principis del segle VIII l'estructura política es trobava ja tan mancada de contingut que els àrabs, havent eliminat definitivament i fàcil la monarquia toledana, pogueren arribar fins als Pirineus amb un mínim esforç.

En aquest context, moltes poblacions costaneres d'arrel romana començaren a desaparèixer sobretot a partir del segle VII per instal·lar-se, tot sovint, més a l'interior, en llocs enturonats de més fàcil defensa i domini visual

de l'entorn i segurament en relació amb les noves pautes econòmiques d'organització del territori; el nucli rosinc, a remolc de la conjuntura, caigué també en franca decadència. La inestabilitat general propicià segurament la construcció de forteses per al control del territori i la vigilància del mar, amenaçat constantment per l'estol bizantí i pels pirates. Així caldria entendre molts dels establiments que trobem dispersos per la serra de Rodes i, en menor mesura, per l'Albera.

L'arribada dels sarraïns, final traumàtic del regne visigot, no fa més que reforçar la inestabilitat ja existent. Si bé segurament el Pirineu empordanès, amb la seva xarxa de fortificacions, actuà com a línia de resistència dels darrers reductes del regne visigot de l'est (es constata, per exemple, que la fortificació rosinca del Puig Rom estigué en ús durant el regnat secessionista d'Àkhila o del seu successor Ardó, vers el 713-715), a partir de 717-720 tal resistència ja no existeix i per tant els episodis bèl·lics són del tot esporàdics. Diferents indicis, com el lliurament voluntari de la ciutat de Girona el 785 a les tropes franques, fan pensar que el domini musulmà en aquest sector marginal fou ben superficial, reduït a les més altes instàncies de govern i als (més aviat escassos) efectius militars; encara més, si és possible, que en el cas dels gots, l'aportació poblacional musulmana fou pràcticament inexistente, mantenint-se el substrat hispanorromà habitual. Més encara, les classes dominants locals, ben consolidades, contribuïren a generar dissensions i revoltes dels propis governants musulmans, les quals afavoriren les incursions franques que, a cavall dels segles VIII i IX, acabarien creant l'anomenada Marca Hispànica.

Si hi hagué alguns grups locals contraris al poder musulmà, aquests degueren refugiar-se un cop més a les muntanyes, en zones de fàcil protecció i difícil accés; definitivament la situació esdevé del tot desfavorable per als establiments costaners i per a alguns de la plana, mentre que els nuclis de l'interior més ben fortificats o de més fàcil defensa perduraren o no trigaren a recuperar-se. De totes maneres, l'abundància a l'Empordà de topònims d'origen romà i fins i tot prerromà fa pensar que, al capdavant, no hi hagueren modificacions radicals o absolutes en la situació de molts nuclis d'habitatge, excepció feta del que s'ha dit per als emplaçaments costaners.

El xoc dels dominis carolingi i musulmà a la serra pirinenca (especialment d'ençà del 759, quan Pipí el breu hi establí la frontera) degué, efectivament,

convertir aquesta contrada en un territori de domini incert, travessat sovint en ambdós sentits. Això justifica novament l'abundant presència de fortaleses que devien ben sovint canviar de mans i devien també patir un considerable nombre de refaccions, modificacions i reparacions. De fet, molts dels castells i guàrdies avui encara observables tenen, al costat de paraments de gran solidesa, fragments menys perfectes que semblen acusar una certa vehemència. Per això establiments com el de Bufalaranya, tot i el seu aspecte certament altmedieval, podrien correspondre a emplaçaments defensius d'una cronologia remuntable a època visigoda. El que sembla bastant clar, en tot cas, és que el fet de bastir una fortificació d'aquest tipus en una àrea amb tal densitat d'emplaçaments militars perd progressivament el sentit a mesura que la situació bèl·lica i política esdevé més i més estable. Aquesta relativa marginalitat de la zona empordanesa en aquest període ens el testimonia un fet com la presència a la serra de Rodes de l'abat hispà Àtala i de la seva gent (monjos, lliberts i servents) pels volts del 780, abans de les campanyes carolíngies i per tant en temps encara del teòric domini àrab. Aquest abat restaurà una sèrie d'esglésies antigues, entre les quals la de Magrigul (precedent del cenobi de Roses), i més tard passà el Pirineu, revelant-se com un actiu col·laborador dels francs. Si per la seva condició de pro-franc emigrà a l'àmbit empordanès, això sembla indicar que aquesta zona era, de fet, terra de ningú. La situació de marginalitat representà segurament algun avantatge de caire social per a les comunitats pageses, i és en ambients d'aquesta mena on cal cercar els nuclis poblacionals reclosos en zones muntanyenques que protagonitzaran el creixement a partir del segle IX.

Context històric a nivell municipal

Com ja s'ha dit anteriorment, la manca de documentació d'època medieval referida al castell de Bufalaranya així com el fet de ser un jaciment mai excavat provoquen que l'enquadrament cronològic d'aquest monument sigui una qüestió de difícil resposta. Així, de moment, la seva datació resta en l'àmbit de la presumpció: "hom situa, hipotèticament, l'erecció o refecció d'aquest castell en el moment inicial del domini carolingi" i, pel que fa al moment final, "si la seva funció ja era extingida o havia perdut la importància a mitjan segle X, s'explicaria la manca de cites documentals" (DD.AA., 1989,). D'acord amb aquestes consideracions caldria situar el període de vida activa del castell entre principis o mitjans del segle VIII i finals del segle IX o principis del següent. És aquest un període fosc sobre el qual tenim, a nivell municipal, diferents jaciments o àrees de població que proporcionen dades inconnexes però que, tanmateix, reflecteixen una organització del territori i dels seus ocupants força coherent (vegeu fig. 2)

En aquesta època la rodalia de Roses, havent acusat una forta davallada des de mitjan del s. VI, experimentà segurament una dispersió de l'hàbitat cap a les zones abruptes més properes, com recolzen la gran quantitat de restes arquitectòniques atribuïbles a aquest moment distribuïdes per la serra de Rodés.

La vall de la Trencada

Als peus del castell de Bufalaranya s'estén la vall de la riera Trencada que configura un espai amb evidències de presència humana des d'època romana (vegeu fig.2, lletra A)

Centrant-nos en el període que ens ocupa (segles VIII-IX), l'estudi de la documentació medieval ens proporciona diferents dades que parlen d'una ocupació de tipus religiós principalment. Aquestes fonts esmenten aquest indret utilitzant els topònims *Pineta*, *Pineda* o *Pinnita* i fan referència a l'existència d'una cel·la, sant Cebrià, que va ser restaurada abans de l'any 782 per l'abat Àtala. Aquesta cel·la monàstica alt-medieval ha estat associada a les restes d'una petita capella que hi havia hagut a la part central de la vall i que va ser

eliminada cap als anys 70 en el procés d'explotació d'una sorrera (DD. AA., 1984,). Sobre el poblament medieval d'aquest territori, darrerament han aparegut noves fonts d'informació. Es tracta de les restes d'un conjunt de construccions situades al fons de la vall al NE del castell i que configuren un nucli format per diferents edificis, alguns amb parets construïdes amb *opus spicatum*, separats per estrets carrers (DD. AA., 1984). Sobre aquest poblat l'única referència documental està continguda en un capbreu del segle XVII on apareix esmentat *vilar de cans de Panida*.

De totes maneres, és plausible pensar que aquest hàbitat rural podria ser l'element que completaria un model d'organització territorial medieval clàssic on els altres components estarien representats per el castell de Bufalaranya i la desapareguda església de sant Cebrià.

El nucli urbà de l'antiga ciutat de Rhode

Les excavacions arqueològiques realitzades a l'àrea que des del segle XVI està dominada per la Ciutadella han proporcionat dades tangencials sobre l'evolució de l'antiga ciutat de Rhode durant els segles VIII i IX (vegeu fig.2, lletra B).

Els darrers treballs documenten una reducció de la superfície urbana a partir de principis del segle VII. Si aquesta regressió urbana és el reflex d'una crisi demogràfica o la conseqüència d'un trasllat de la població cap a zones interiors és una qüestió discutida. En qualsevol cas, el que sembla més probable és que la presència humana a la zona no s'interromp encara que es transforma i passa a ser de caràcter ritual. Això es fa evident a la necròpolis situada a ponent del turó de santa Maria. Si els seus orígens es remunten als segles IV-V sembla que la seva funció continua activa durant el segle VIII. És més, darrers estudis han detectat indicis que fan pensar en una continuïtat ininterrompuda d'aquest cementiri al llarg de l'alta edat mitjana (Nolla, 1997, p.139).

La constància en l'ús de la zona com a lloc d'enterraments hauria d'entendre's com la pervivència d'un edifici de culte. Des del precedent més remot, l'església cementirial paleocristiana datada entre els segles IV-V, fins a l'església romànica del segle XI, l'existència d'un temple en el mateix indret en els segles intermitjos es pot rastrejar a partir d'indicis de tipus documental. El

principal és una inscripció de mitjans del segle X que narra com el comte Sunyer encarrega fer la reconstrucció de l'església de Roses. Aquests treballs es descriuen amb les paraules *repari a fundamentis ecclesia*, cosa que fa pensar que cap a l'any 950 a la zona de l'antiga ciutat de Rhode hi havia una església quasi completament derruïda. Sobre aquesta mateixa església existeix una altre referència textual: es tracta d'una donació de Gausfred i Regimond al monestir de sant Pere de Rodes, de l'any 944. Així, si a la ciutat de Rhode hi havia una església en tan mal estat que va haver de ser restaurada, fent una mica de història ficció i retrocedint en el temps es podria pensar que el període de funcionament d'aquest temple, abans de mitjans del segle X, podria discórrer paral·lel al del castell de Bufalaranya.

La vall de Montjoi

Cala Montjoi es troba al sud de la península de Norfeu, en ple cap de Creus, i està formada per una petita vall regada per una riera que baixa del puig Alt (vegeu fig.2, lletra C).

En aquest indret s'han identificat restes d'una ocupació d'època romana. Ja en temps medievals les referències documentals evidencien una pervivència humana des del segle VIII fins el segle XI i que té la continuació en diverses masies, algunes fortificades, d'època moderna.

Centrant-nos al període que en interessa val a dir que en aquest lloc es detecta l'existència d'un cenobi d'origen molt reulat gràcies al contingut d'un diploma de Carlemany, de data desconeguda, que explica uns fets anteriors a l'any 782. En aquells anys l'abat hispà Àtala, en la seva fugida cap al regne franc, s'establí al lloc de *Magregesum* o *Magregerum* i allà va refer diferents esglésies, fundades antigament, i que havien estat destruïdes pels pagans, és a dir, els sarraïns. Entre aquestes hi havia l'església de Santa Maria, identificada com Santa Maria de Magrigul. Aquesta informació permet entendre que cap a mitjans del segle VIII a la vall de Montjoi existia un cenobi d'origen visigòtic amb una comunitat que havia perdurat després del pas dels sarraïns i que, decadent, va acollir l'abat Àtala i els seus seguidors. Un cop restaurada i amb una comunitat renovada i reorganitzada després del pas de l'esmentat abat, el cenobi continua la seva existència. D'aquesta nova etapa una altra referència documental posterior explica com el cenobi de Magrigul, de triple

dedicació, va ser arrasat novament pels *pagani*, en temps del rei Carles el Calb. Així, a principis del segle IX hi havia un temple, probablement el mateix que va refer Àtala cent anys abans, que va patir una nova destrucció, perpetrada pels normands, a causa de la qual els monjos van abandonar el lloc i varen fundar una nova església que a finals del segle X encara era venerada i que apareix esmentada com santa Maria *in valle Pinida*.

En resum, les dades extretes dels documents d'època medieval mostren un Montjoi, identificat amb diferents topònims, *Magrigul*, *Magrivil* o *Magregessum* que entre els segles VIII i IX allotja una comunitat de religiosos organitzats al voltant d'una seu central única o distribuïda en diferents edificis separats. Aquest antic cenobi no ha estat associat a cap edifici conegut, però hi ha la possibilitat que algunes de les restes arquitectòniques que es conserven a la zona, l'edifici de la Farella, del Fitor, les restes del pla de la Guardiola, les restes del Pla d'en Seniqueda o l'edifici de puig Alt siguin una pervivència d'aquest antic monestir.

El puig de les Muralles

Al cim d'una de les muntanyes que formen l'arc que tanca la badia de Roses per el NE, envoltat per les cases que formen la urbanització del puig Rom, hi ha el que popularment es coneix com el *castrum* visigòtic (vegeu fig.2, lletra D).

El monument fou excavat en diverses etapes pel doctor Pere de Palol entre el 1946 i el 1987. Per la seva estructura té paral·lels amb les fortificacions de l'Àfrica bizantina del s. VI i incorpora paraments en *opus spicatum*. Hi és clara la influència bizantina, però alhora diverses peces d'abillament personal típicament visigodes (i el famós trident d'or d'Àkhila, c. 710) acrediten el domini visigot de la fortalesa.

Les darreres investigacions sobre el període visigòtic han portar a construir un nou model d'ocupació del territori amb nuclis d'habitat situats en llocs enturonats i fàcils de defensar (Nolla, 1997, p.11) en el que encaixa perfectament el *castrum* de Roses. Així, la idea originària dels primeres excavadors sobre la funció militar com a primera causa de l'establiment s'ha vist modificada i, actualment, es considera aquest jaciment més un poblat que un recinte militar.

També la revisió dels materials exhumats durant les excavacions del anys 1947-46 i 1987 ha portat a revisar la cronologia del jaciment. Si en un principi el castrum havia estat qualificat segons una funció militar i amb una datació curta entre mitjans segle VII i el primer quart del segle VIII (Palol, 1952, 180-182; id., 1991, 357-360), actualment es creu que el jaciment va tenir una vida més llarga, situant-se el seu origen a les darreries del segle VI o a principis del VII (Nolla, 1997, p.11). Igualment, no caldria veure la seva construcció com una conseqüència de la revolta de Pau contra Vamba l'any 673. Aquesta cronologia fa possible pensar que la construcció del castrum sigui una conseqüència directa de l'abandonament del nucli urbà de Rhode en una època marcada per la inseguretats (Diaz et alii, 1998, p.31).

La troballa abans esmentada de la moneda d'or del rei Àkhila, d'acord amb els contextos arqueològics, situa el moment final del jaciment en una cronologia que concorda amb els inicis del domini sarraí de la zona (718-720), tot revelant que la fortificació tingué un paper destacat en la resistència visigoda davant de l'arribada dels àrabs i que no fou aprofitada en època carolíngia. El seu abandonament, a principis del segle VIII, podria coincidir amb el moment en què es construeix o es refà el castell de Bufalaranya.

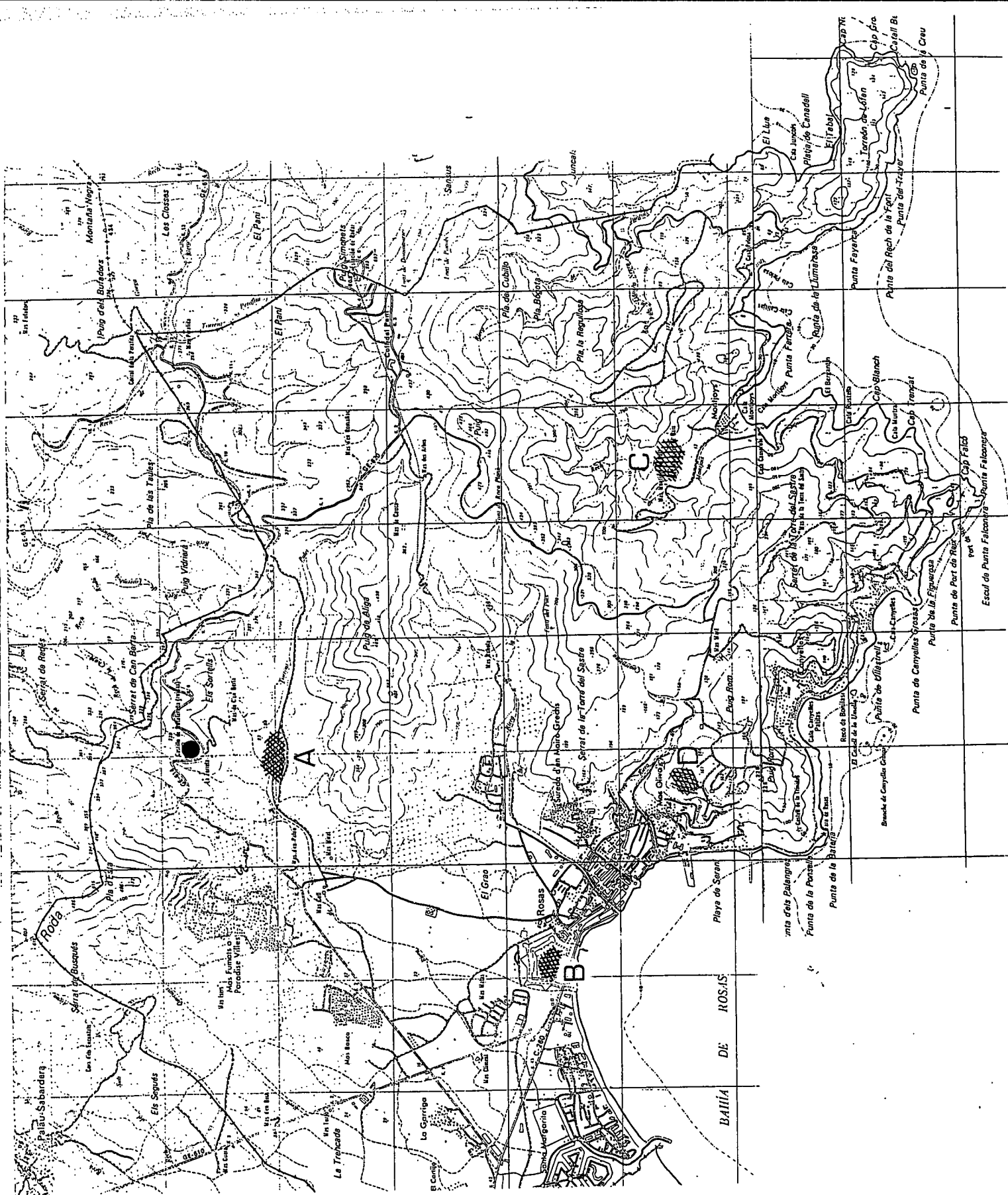

Fig.2:
 Mapa del terme municipal de Roses amb les quatre zones d'interès arqueològic destacades.

6. Metodologia

6.1.- Organització de l'espai

Considerant l'extensió global del jaciment, s'ha decidit de considerar-lo tot ell com una sola zona. L'anomenarem zona 1 en previsió que futures campanyes facin necessària l'obertura de noves zones d'excavació fora del recinte emmurallat. No obstant això, a efectes d'aclarir al màxim la localització de les intervencions, aquesta àrea única s'ha dividit en una sèrie de sectors que, en la mesura del possible, procuren identificar-se amb unitats funcionals del castell delimitades per les estructures conservades. Cadascuna d'aquestes estructures, com es descriu més tard, s'identifica amb un número de registre. Davant la possibilitat que un sector aparegui compartimentat, sense la entitat necessària per definir un nou sector, contemplem la possibilitat de numerar un seguit de diferents àmbits que contribuïrien a localitzar encara més precisament les intervencions.

Així doncs, el **sector 1** correspon a la rampa d'accés al castell en la terrassa inferior del sud-sudest; el **sector 2** és tot l'espai que queda a quasi tot el voltant del cos central, limitat per aquest i el mur de tanca exterior; el **sector 3** és l'espai delimitat, en el punt més alt del jaciment, per les quatre parets del que convencionalment s'ha anomenat la "torre mestra"; el **sector 4** és l'àmbit que queda immediatament al sud de l'anterior, limitat també per estructures; el **sector 5** és la zona gairebé triangular situada a la punta sud del recinte central (o, també per costum, el "pati d'armes"); i, finalment, el **sector 6** és l'espai triangular situat al sud-oest del complex (vegeu fig.3).

6.2.- Criteris de registre arqueològic

De cares a fer possible en tot moment la identificació dels elements de l'excavació, de la mena que siguin (elements estructurals o estrats), s'ha

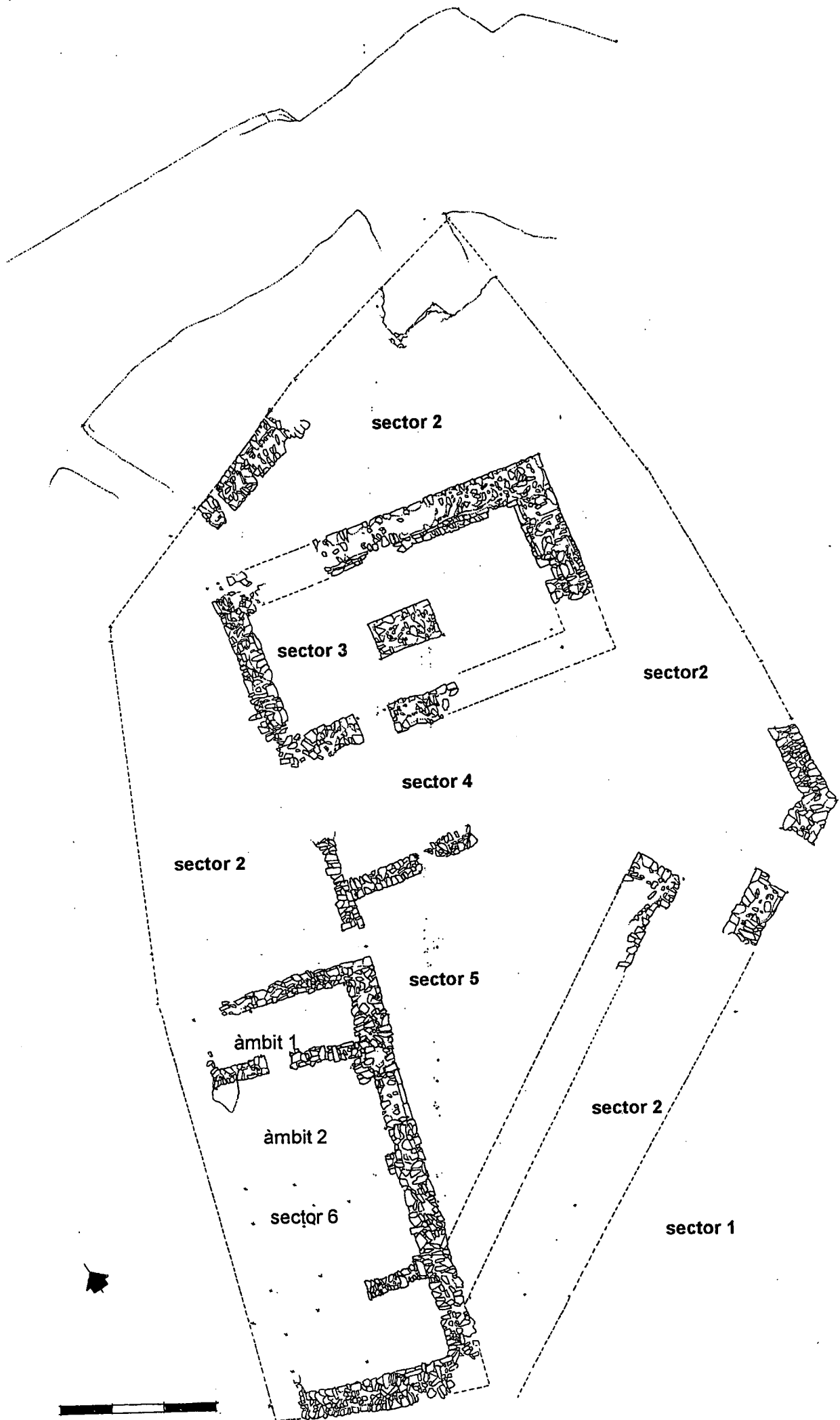

Fig. 3. Planta general del castell amb indicació de la numeració dels sectors

adoptat un sistema de registre d'aquests elements basat en la numeració correlativa. En general, doncs, qualsevol dels elements del jaciment és considerat com una unitat estratigràfica i per tant el número que se li atorga és un número d'U.E.

Es va optar, després d'una consideració de les restes existents i visibles i de les altres diverses característiques del jaciment, per establir dues grans sèries de registre d'U.E.: una per a les estructures i elements estructurals i una altra per als estrats. Aquesta opció simplifica les tasques de registre, donada la dificultat i confusió que comportaria el fet de regir-se en aquest extrem per la numeració dels sectors sobretot si tenim en compte les dimensions de l'àrea total del castell.

D'aquesta manera, els elements estructurals (murs, portes, finestres, espitlleres, contraforts...) han estat registrades tot atorgant a cadascun un número enter de l'1 al 999, mentre que els estrats es registren bo i designant-los amb números enters a partir del 1.000.

6.3.- Sistema de registre

La primera campanya d'excavacions al castell de Bufalaranya basa el registre de tota la informació generada en un sistema informatitzat estructurat en diferents fitxes. El sistema es fonamenta en la idea d'una gran plataforma que dóna cabuda a la totalitat de les diferents categories de dades previstes i des de la qual , després d'un procés de selecció, emanen les diferents unitats de registre i documentació arqueològica. En el moment de presentar la memòria només han estat concebudes les fitxes necessàries per el tipus d'informació obtinguda en aquesta primera intervenció. La resta de models de registre estan en procés de creació.

En principi, totes les fitxes han estat dissenyades sobre la base de tipus i models utilitzats en altres jaciments de les comarques gironines, introduint modificacions específiques que donen resposta a les particularitats del jaciment. Amb tot, pensem que no s'ha de caure en la temptació de crear sistemes de registre individualitzats per a cada jaciment, ans el contrari, hauria d'existir una única plataforma documental que englobi totes les intervencions arqueològiques realitzades al municipi. En aquest sentit, les diferents eines de

Inventari d'Unitats Estratigràfiques

U.E.	Zone - Sector - Àmbit	Descripció
1		
2		
3		
4		
5		
6		
7		
8		
9		
10		
11		
12		
13		
14		
15		
16		
17		
18		
19		
20		
21		
22		
23		
24		
25		
26		
27		
28		

Fig.4:

Model de fitxa Inventari d'Unitats Estratigràfiques (relació d'U.E.)

Inventari d'imatges

Tipus	B/N	C	D	CD		Orient.	Àrea	Sector	Àmbit	Núm.
										1
U.E.										Album Full Posició
Descripció										
										2
U.E.										Album Full Posició
Descripció										
										3
U.E.										Album Full Posició
Descripció										
										4
U.E.										Album Full Posició
Descripció										
										5
U.E.										Album Full Posició
Descripció										
										6
U.E.										Album Full Posició
Descripció										
										7
U.E.										Album Full Posició
Descripció										
										8
U.E.										Album Full Posició
Descripció										

Fig.5:
Model de fitxa Inventari d'imatges.

Àrea	Sector	Àmbit	Tipus U.E.	U.E.			
Descripció							
Amplada max.	cm	Llargada max.	cm.	Alçada max.	cm.	Cota màx	cm.
Amplada mín.	cm	Llargada mín.	cm.	Alçada mín.	cm.	Cota mín	cm.
Recolza en				Se ll recolza			
Cobreix a				Cobert per			
Talla a				Tallat per			
Es llura a				Se ll llura			
Solidari amb				Igual a			
Farceix a				Farcit per			
Observacions				Croquis			
Planta Alçat Secció Imatge							
Interpretació							
Cronologia						Nom i data	

Fig.6:
 Model de Fitxa Unitat Estratigràfica (fitxa d'U.E.).

documentació s'adapten a la línia encetada des d'altres punts d'intervenció arqueològica a Roses.

U n i t a t s e s t r a t i g r à f i q u e s

Pel registre de les unitats estratigràfiques han estat utilitzades dues fitxes. La primera és el model **Relació d'Unitats Estratigràfiques** o llistat de les U.E. registrades (vegeu fig.4). És una fitxa per controlar el procés de numeració de les unitats estratigràfiques de tots els tipus durant l'excavació. Igualment, un cop ha finalitzat el treball de camp, aquesta fitxa proporciona un resum quantitatiu i qualitatiu de les unitats arqueològiques registrades.

Els nivells d'informació continguts en aquesta fitxa es presenten de la següent manera:

- ❖ Dades de la intervenció : jaciment, lloc, any
- ❖ Continguts específics: llistat d'U.E. identificades segons la localització (zona, sector, àmbit) i una breu descripció.

La segona fitxa prevista és la **Fitxa d'Unitat Estratigràfica** pròpiament dita (vegeu fig. 5). Aquí, cada U.E. és documentada en profunditat amb camps de descripció arqueològica, d'anàlisi de les relacions estratigràfiques, de croquis descriptiu, d'observacions, de interpretació i datació i altres. Aquest model està destinat a registrar nivells arqueològics i estructures. Per altres tipus d'unitats estratigràfiques com serien les que tenen a veure amb el món funerari caldria utilitzar altre model de fitxa. El desenvolupament de l'excavació determinarà la necessitat d'aquest tipus de documents.

La fitxa d'Unitat Estratigràfica consta dels següents apartats:

- ❖ Dades corresponents a la intervenció: jaciment, lloc, data
- ❖ Localització de l'U.E.: zona, sector, àmbit
- ❖ Continguts específics:
 - nivell descriptiu : descripció arqueològica
relacions estratigràfiques
croquis explicatiu
 - nivell interpretatiu: interpretació arqueològica

datació

➤ nivell documentatiu: identificació gràfica, fotogràfica i planimètrica.

D o c u m e n t a c i ó g r à f i c a

El registre de totes les dades obtingudes durant el procés d'excavació també comporta l'ordenació de la informació gràfica acumulada. Així, els diferents sistemes utilitzats per documentar les unitats estratigràfiques i altres aspectes de la investigació arqueològica des del punt de vista de la imatge, obtenen suport en diferents fitxes dissenyades per a tal funció.

El material fotogràfic elaborat durant l'excavació queda ordenat en la fitxa d'**Inventari d'imatges** (vegeu fig.6). La funció d'aquesta unitat de registre es recollir en un únic model la informació quantitativa i qualitativa del reportatge fotogràfic amb el qual s'ha cobert la campanya i que està format per imatges referenciades, és a dir, fotografies on apareix una placa on consta el jaciment, l'any i el número de la foto, i imatges sense referenciar.

Aquest inventari és un llista on cada imatge es descriu amb els següents apartats:

- ❖ Dades de la intervenció: Jaciment, lloc i any
- ❖ Continguts específics:
 - Numeració i identificació de la imatge respecte al lloc d'excavació que documenta. En aquest camp, a més dels suports clàssics, es contempla les possibilitats que ofereixen les noves tecnologies, és a dir, la fotografia digital.
 - Signatura topogràfica de la imatge: àlbum o carpeta, full i posició

En relació a aquest darrer contingut, val a dir que les imatges són emmagatzemades en àlbums o carpetes convenientment etiquetades, així com les fulles i els seus compartiments.

En l'apartat de documentació gràfica, el tractament de plànols, plantes i seccions, també es fa a partir d'unes eines de registre específiques. En primer lloc s'ha previst el disseny d'un **Inventari gràfic**. Es tracta d'un llistat que reuneix

les diferents produccions oportunament referenciades i diferenciades per tipus.

A la fitxa hi apareixen els següents apartats:

- ❖ Dades de la intervenció: jaciment, lloc
- ❖ Continguts específics:
 - llistat segons numeració ordinal,
 - tipus de representació gràfica, dígit identificatiu
 - ubicació de la representació gràfica dins l'excavació
 - unitats estratigràfiques incloses, descripció

Està en estudi la incorporació d'un apartat que tracti la signatura topogràfica.

A partir d'aquest inventari es generen les etiquetes que il·lustren els plànols.

D o c u m e n t a c i ó d e m a t e r i a l

Pel que fa al material exhumat, s'ha previst una fitxa on te cabuda tan el material ceràmic com els metall, el material lític, la fauna, etc. La identificació de cada tipus es fa per codis segons un llistat genèric. Pel que fa al número d'inventari, s'ha optat per siglar la totalitat del material exhumat, amb la següent l'abreviatura: BUF(alaranya)·(R)oses(19)99-númerod'U.E., exemple:BUF·R99-1258. Aquesta sigla s'adapta a un sistema en vigència en altres jaciments del municipi.

La fitxa d'**Inventari de Material**, en procés d'elaboració, analitza el material de manera exhaustiva i registre aspectes com tipologia, forma (segons classificacions estàndar o formes genèriques), decoració, cronologia, etc. Consta dels següents apartats:

- ❖ Dades sobre la intervenció: jaciment, lloc, any.
- ❖ Localització de l'U.E.: zona, sector, àmbit, i sigla.
- ❖ Signatura topogràfica d'ubicació del material: caixa, magatzem, etc.
- ❖ Continguts específics: llista de materials.

També es disposa d'unes etiquetes identificatives, tant per les caixes com per les bosses de material que es troben al seu interior.

Igualment, des de la fitxa d'inventari de material es genera un segon llistat per controlar les caixes, el seu contingut i la ubicació del mateix.

Pel que fa a la documentació gràfica del material s'ha previst la utilització de dues fitxes. D'una banda, els fragments representatius d'una unitat estratigràfica concreta quedaran registrats en una **Làmina de conjunt de material**. En aquesta fitxa, a més de les dades relatives a la intervenció i a la ubicació de l'U.E. en qüestió, els continguts específics es presenten a partir dels dibuixos i un apartat d'identificació dels mateixos.

D'altra banda, també es contempla la possibilitat de documentar peces destacades amb caràcter d'unicitat. A la **Làmina de peça**, a més dels apartats fixos que fan referència a la intervenció i a l'U.E., la imatge gràfica, dibuix o fotografia, es completa amb informacions de tipus descriptiu i interpretatiu.

Ambdós documents inclouen un apartat referit a la signatura topogràfica dels elements documentats (número de caixa, etc.).

Finalment, s'ha dissenyat un model de fitxa per recollir totes les notícies que els diferents mitjans de comunicació han emès sobre la intervenció. Hi consta el nom de l'entitat emissora, la data, dades concretes, el titular i un resum de l'assumpte tractat. La fitxa es completa amb la reproducció de la notícia.

7. Els treballs arqueològics

7.1.- Objectius

La present campanya d'intervencions arqueològiques, assumida l'experiència i les dades fornides per la campanya precedent (1999), que va encetar els treballs de cares a optimitzar els esforços d'investigació posteriors, s'ha orientat cap a l'inici dels treballs d'excavació estratigràfica. Aquests treballs, per necessitats de temps i d'espai, s'han concentrat en dues àrees del castell: els sectors 3 i 6 (veure figs. 9 i 11). En resum, les tasques a realitzar eren les següents:

- Neteja de brossa, herbes i matolls.
- Neteja i separació de les pedres enderrocades (útils per a possibles feines de restauració en el futur).
- Excavació dels sectors indicats fins on permetés el temps disponible.
- Planimetria i dibuix: dibuix ocasional de les estructures descobertes; seccions estratigràfiques de les àrees excavades.
- Neteja, inventari i siglatge del material recuperat.

Òbviament i d'acord amb les previsions, els àmbits escollits no han pogut ésser excavats completament i seran continuats en les properes campanyes. Quant al material, la seva migrada quantitat ha permès tractar-lo còmodament un cop acabades les tasques d'excavació.

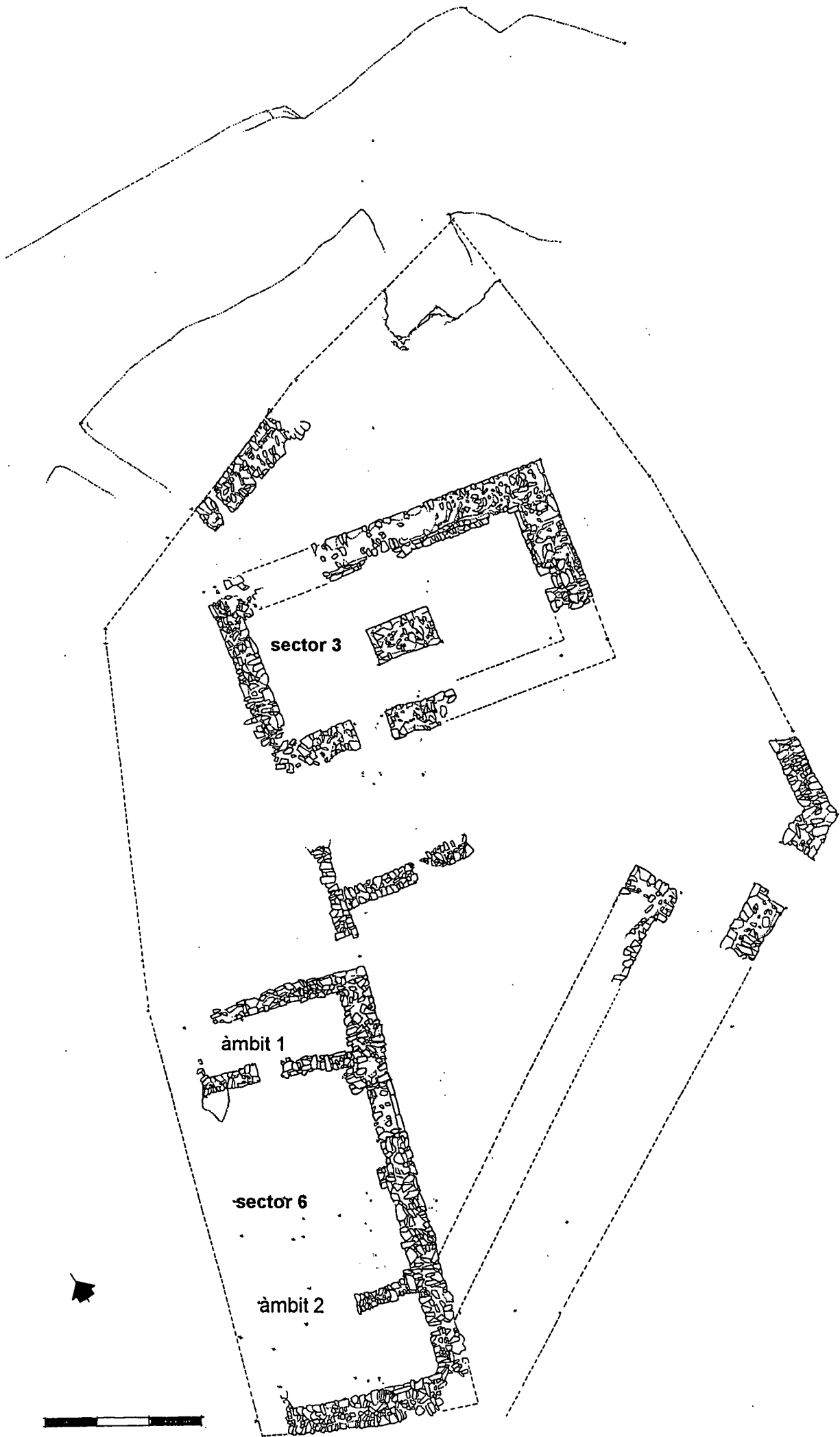

Fig. 7 Planta del castell amb indicació de les àrees on s'ha intervingut.

7.2- Descripció dels treballs realitzats

Sector 3

L'habitació identificada com a sector 3 és la que està situada al punt més alt del castell i és la que conserva les parets perimetrals amb major alçada, sobretot les de tramuntana i llevant. La campanya anterior havia permès la clara localització del mur perimetral de ponent (mur 13) i de l'extrem nord del de migdia (mur 14), amb els corresponents angles NW i SW. La intervenció arqueològica d'enguany ha excavat tota l'extensió de l'interior de l'estructura, llevant els nivells que han estat registrats com a uu.ee. 3001 (superficial) i 3002 (primer nivell de l'enderroc). Gràcies a això s'ha avançat en la localització de la cara interna de l'extrem est del mur 14, malgrat que l'angle SE de l'estança, per l'estructura de les parets i la forma de l'enderroc i de les deposicions, encara no ha pogut ser localitzat.

En la porta del mur 14 (porta 23) s'ha localitzat el que versemblantment correspon al final dels dintells verticals i, per tant, a un nivell de circulació i d'accés, malgrat que de moment cap element estructural marcava clarament un llindar; cal suposar que l'accés es feia a un pis elevat de la torre, donada la potència estratigràfica que encara resta per extreure'n. En tot cas, just per dessota d'aquest nivell va aturar-se l'excavació i va donar-se el núm. d'u.e. 3003 a l'estrat la superfície del qual queda ara a la vista i que serà llevat en posteriors campanyes. L'estructura quadrangular central (núm. 17) ha quedat més clarament perfilada i s'hi ha detectat, a la cara nord, dues obertures quadrades al mateix nivell, entre elles i en relació amb d'altres identificades en el mur 13 i abans interpretades com espitlleres.

Les característiques dels estrats excavats es corresponen, com es pot veure en les fitxes, a les d'un enderroc d'estructures constituïdes segons la forma i manera de les parets perimetrals de la torre: lloses de llicorella lligades amb morter. La presència d'aquestes lloses, moltes d'elles de mida molt gran, dignes dels trams més fermes i luxosos que podem observar dins els murs que encara es mantenen dempeus, era abundantíssima i alentia una mica els treballs d'excavació. Cal destacar també la presència de blocs de lloses lligades amb morter, indicadors inequívocs de la procedència de l'enderroc, i

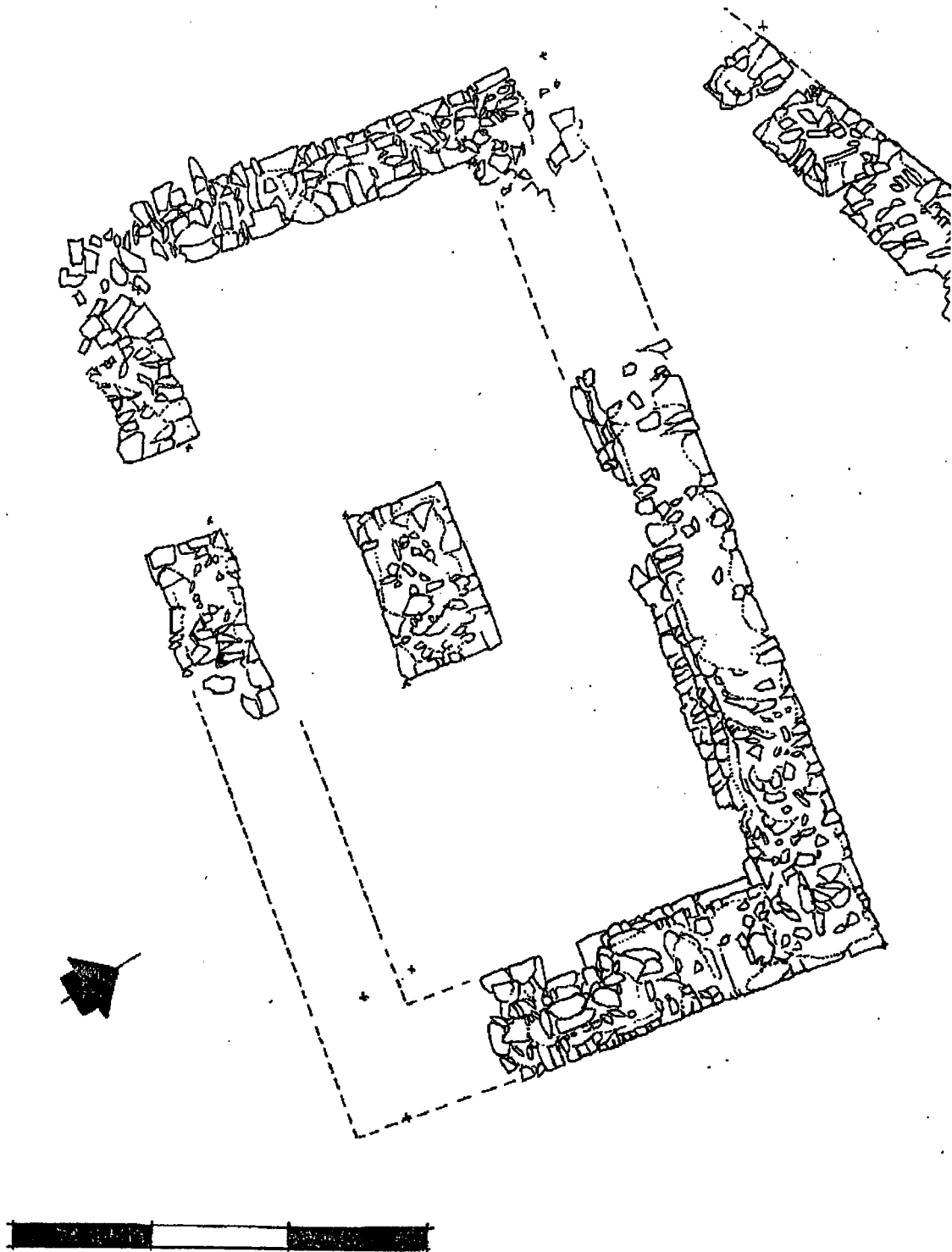

Fig. 8 Planta del sector 3.

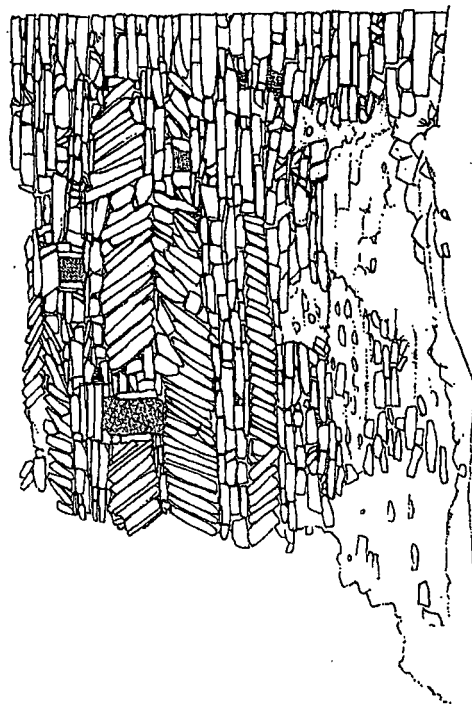
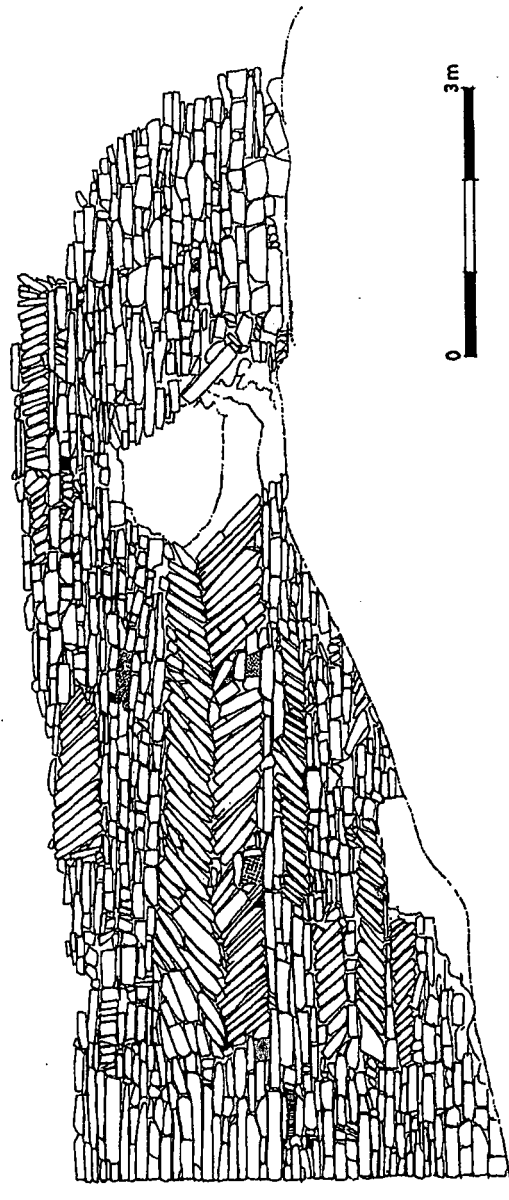

Fig. 9 . Alçat exterior dels murs 15 i 16.

de blocs de morter sòlts, en alguns dels quals es presenciava l'imprompta d'un encofrat de canyes; això permetia fer algunes inferències quant al sistema de coberta i fàbrica dels pisos de la torre, així com de cares a la datació d'aquestes cobertes, tot situant almenys una fase de la vida del castell poc aclarida fins al moment. A aquesta darrera línia de reflexió cal afegir-hi el complement de la troballa, també abundant, de teula de tipus àrab.

Quant al material ceràmic, la seva troballa ha estat migrada. Bàsicament s'ha tractat (vegeu inventari) de fragment de ceràmica reduïda, grollera o comuna, generalment a torn, que una primera apreciació data en època baix-medieval (del s. XII en endavant). Cal tenir en compte, tanmateix, que ens trobem en estrats encara propers al nivell superficial i que, per força, han d'estar reflectint les etapes més tardanes de la vida del castell. En les conclusions generals s'esbossa un esquema interpretatiu d'aquestes dades circumscrites al limitat context de la present campanya.

Sector 6

El sector 6 està situat a l'angle SW del recinte, és una habitació rectangular de quasi 15 metres de llarg (NS) per uns 5'70 metres d'ample (EW).

A llevant, la línia que separa aquest sector del pati o sector 5 està formada per les parets 58 i 9 que, alhora, formarien una unitat estructural vehiculada per la porta 24. A ponent i migdia, el sector estaria tancat per la muralla del recinte que ha estat identificada, en els seus dos trams perpendiculars, amb els números d'UE 7 i 8, respectivament. Finalment, a tramuntana trobem la paret 10 que estableix una barrera amb el sector 2 o espai intern paral·lel a la muralla i cap el qual, de moment, no hi ha accés directe.

Els treballs de la campanya anterior al sector 6 van proporcionar la concreció dels paraments interns de les estructures perimetrals, llevat de la muralla per ponent, fet, però, que no va impedir definir la superfície total del sector, així com identificar diverses estructures que configuren la distribució espacial interior del sector. L'organització de l'espai, a la llum de les estructures descobertes, ha comportat la fragmentació dels 93m² que mesura el sector, en dos àmbits: l'àmbit 1 és la petita habitació situada a l'extrem nord, tancada per

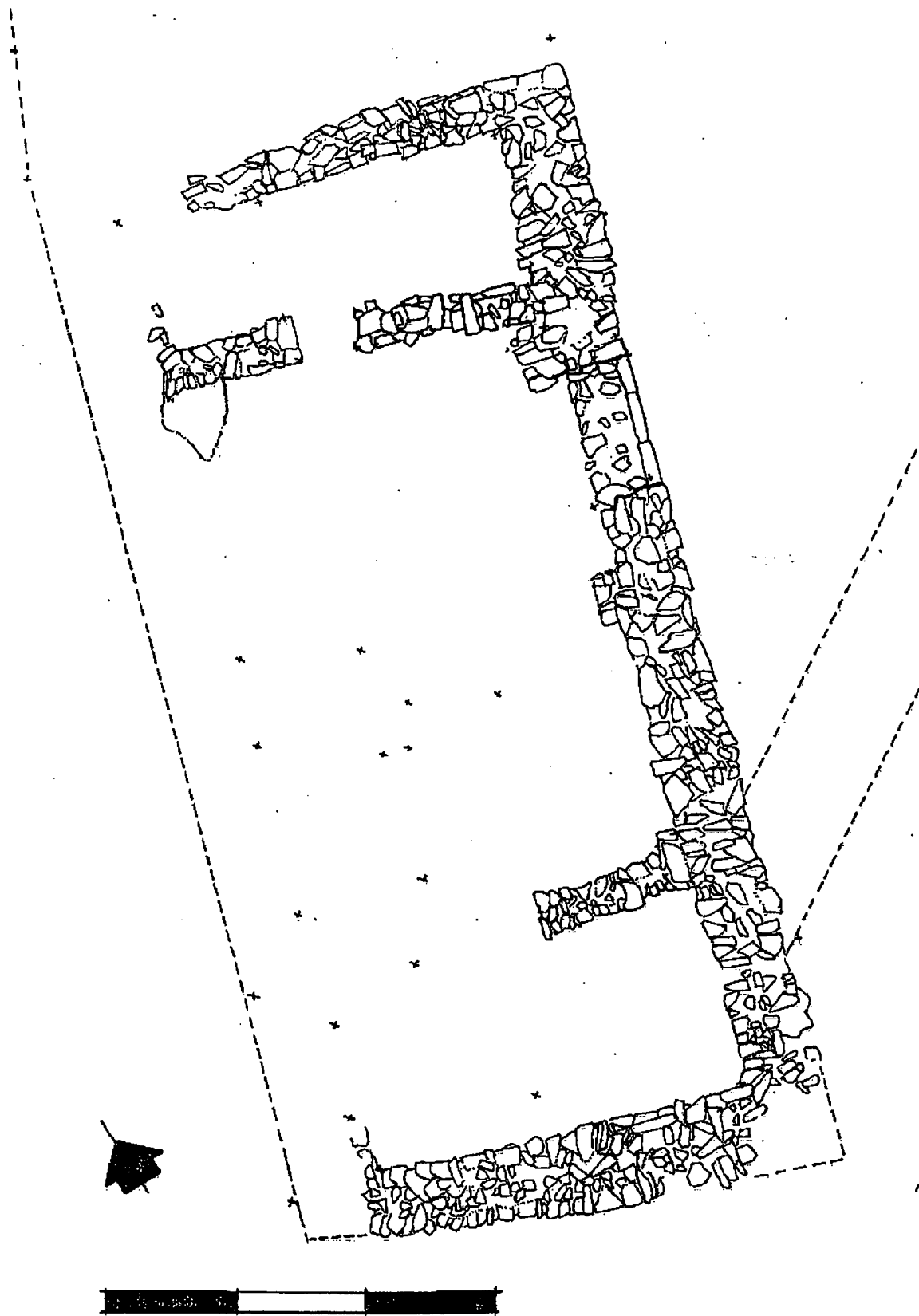

fig. 10 Planta del sector 6.

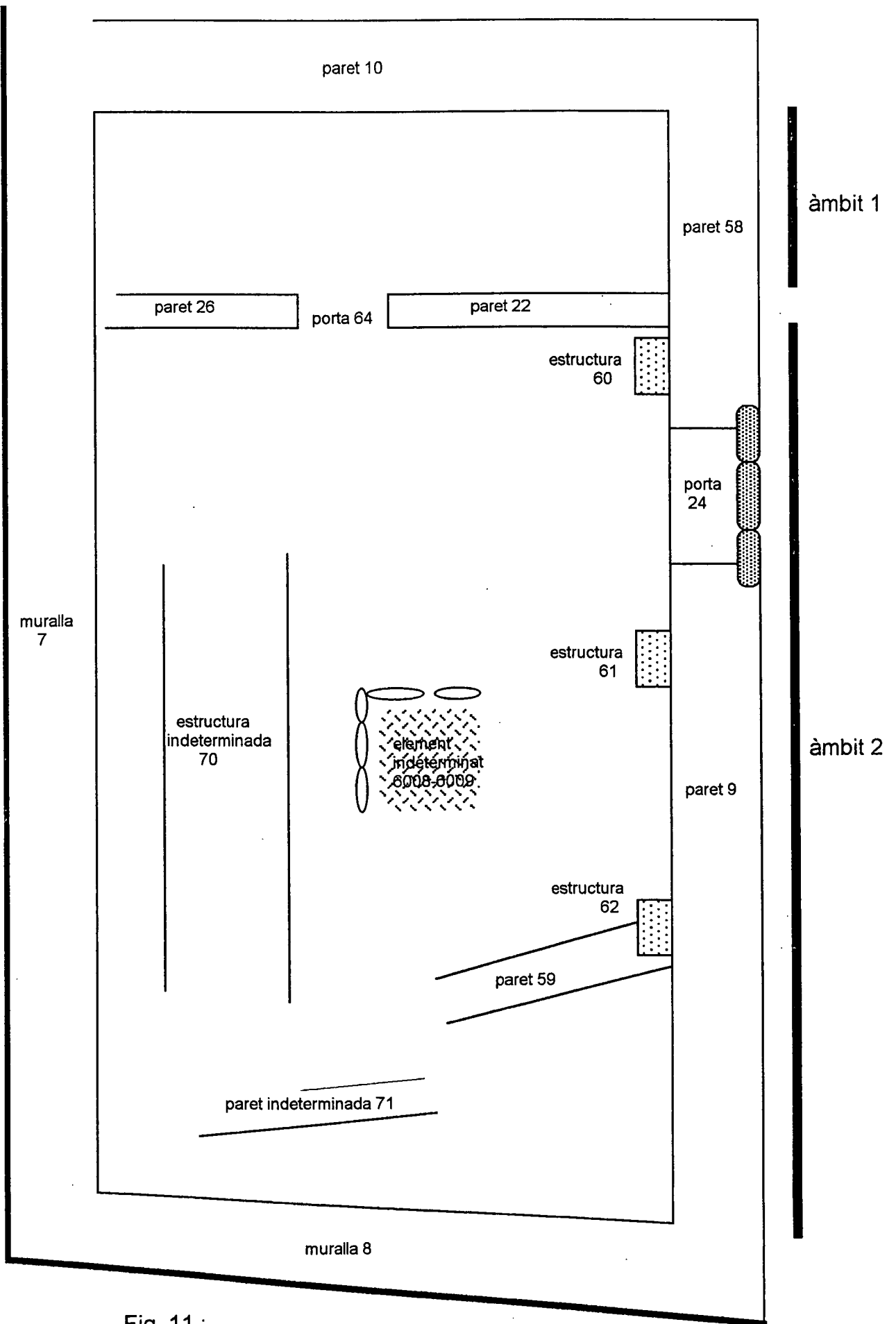

Fig. 11 :
Croquis del sector 6

la paret 22-26 i a la que s'accedeix a través de la porta 66; i l'àmbit 2 que correspon a la resta del sector.

Àmbit 1

Els treballs realitzats l'any anterior van suposar l'extracció del nivell superficial per la qual cosa, enguany, el registre de la seqüència estratigràfica ha començat directament amb la documentació d'un estrat d'enderroc, UE 6001, caracteritzat per la presència de grans blocs de pedra barrejats amb terra fina de color clar i que ha estat considerat com superficial. A continuació, i malgrat característiques morfològiques equiparables, s'ha diferenciat l'UE 6003, qualificat com enderroc pròpiament dit. Es tracta d'un estrat sec i flonjo, tot i estar format per gran quantitat de pedres mitjanes i blocs de grans dimensions, fragments de teula i terra fina. L'extracció d'aquesta capa ha comportat l'aparició, en els costats nord i est, de roca mare retallada i utilitzada com a sòcol per aixecar les respectives parets. La cota inferior d'aquest estrat d'enderroc ha estat clarament identificada per una diferència de color i consistència, que han comportat la identificació de la següent unitat, l'UE 600 . Aquesta, que ha presentat una línia cortical compacta i regular en el pla horitzontal i una consistència més aviat dura, inclou petites pedres, fragments de teula i grumolls de morter, tot barrejat amb terra argilosa. L'excavació d'aquesta UE ha coincidit amb el final de la campanya per la qual cosa ha quedat a mitjies. Amb tot, s'ha pogut comprovar com a pocs centímetres de profunditat i, de moment a la part central de l'àmbit, ja apareix la roca mare configurant una superfície planera que sembla abastar tota l'amplada de l'estança i funcionar com a paviment. Igualment, aquest nivell cobreix l'UE 6009 que sembla ser un abocament de runa (teules, terra de color vermell fosc, petits carbons) localitzada a banda i banda de la paret 26. També, en principi, es pot afirmar que ha estat localitzat el nivell de pas de la porta 65 (la que estableix la comunicació interna entre els dos àmbits) format per diverses pedres col·locades planeres formant un llindar.

Pel que fa a la muralla 7, que tanca l'àmbit per ponent, no ha estat fins a l'alçada de l'UE 6009 que ha pogut delimitar-se el seu parament intern. Els estrats superiors, principalment l'UE 6003 la cobrien. El mateix ha succeït amb l'extrem oest de la paret 26.

Àmbit 2

La documentació estratigràfica del segon àmbit del sector 6 s'ha fet de manera independent respecte del primer.

L'estrat superficial, UE 6002, s'ha caracteritzat per una línia de dipositació irregular en dos sentits: d'una banda, un amuntegament al llarg de la paret 9 (perceptible ja l'any passat) i, d'altre banda, un desnivell general pronunciat en direcció W i S. S'ha caracteritzat per un color fosc (degut a gran quantitat d'arrels) i la presència de moltes de pedres mitjanes-grosses i fragments de teula. Com fet destacable cal esmentar la recuperació de dues lloses de pissarra de forma rectangular. Paral·lelament, s'ha excavat l'estrat de l'enderroc procedent de les estructures del costat de llevant, UE 6005 (pedres de grans mides, terra de color clar, blocs de morter) localitzat al llarg de la paret 9. En aquest context, l'excavació de l'espai de la porta 24 ha proporcionat troballes interessants: cobert per l'estrat d'enderroc ha sortit un marxapeu (UE 65) construït amb tres grans carreus rectangulars aliniats amb el parament exterior de la paret 9 i encaixats en la mateixa estructura. Sota l'estrat general d'enderroc, també ha estat diferenciada una capa de terra fina, de poc gruix, (UE 6010) que cobria el llindar enllosat de la porta (UE 66). Un cop exhaurida la potència estratigràfica en l'espai de la porta 24 s'ha arribat a la definició de tots els elements que la formen. Així, aquest accés, que comunicava el pati o sector 5 amb el sector 6, té uns 150 cm d'amplada i inclou un marxapeu adossat als paraments exteriors (els que donen al pati). A la cara interna del llindar (format per tres gran carreus rectangulars de mides iguals) han estat identificats dos forats quadrangulars (UE 67 i 68), oberts a la part inferior de les rebranques, que formarien part del sistema de tancament de la porta, per exemple: encaixar una barra horitzontal que trabés les o la batent.

Directament a sota dels estrats generals esmentats s'ha registrat l'UE 6004, un nivell de terra de color ataronjat-marronós, barrejada amb pedres mitjanes i fragments abundants de teula, perfectament diferenciat a nivell cromàtic en tota la superfície de l'àmbit 2. L'extracció d'aquest nivell s'ha fet començant per l'extrem sud de l'àmbit i avançant en direcció a tramuntana. La primera troballa no ha estat com a conseqüència de l'excavació sinó que ha sigut una constatació derivada de les tasques de seguiment d'estructures

realitzades l'any passat. Efectivament, l'eixamplament natural de la petita rasa oberta al llarg de la muralla 8 ha deixat al descobert el parament d'una estructura orientada E-W (UE 71) de la qual, de moment, es desconeix el límit per llevant. Per ponent podria estar en relació amb estructures descobertes enguany com s'explica més endavant.

L'excavació de l'esmentat estrat general 6004 s'ha iniciat amb una potència d'uns 30-40 cm i ha portat al descobriment de la paret 59, una estructura orientada E-W que es lliura a la paret 9 i al pilar 62. La relació estructural amb aquestes no és de perpendicularitat. En les immediacions d'aquesta s'ha registrat una capa de morter, UE 6006, de forma irregular i d'un gruix de 3cm, que ha provocat un canvi en l'estratègia d'intervenció arqueològica (disminució del gruix de la picada) davant la possibilitat de que aquesta taca tingués relació amb un nivell de pas (paviment o preparació de paviment). La continuació dels treballs ha portat a la localització de diferents elements que han quedat visibles en superfície i pendents de ser excavats en la propera campanya:

- Al centre de l'àmbit ha estat identificada una taca de terra d'un color vermell intens (UE 6007) que sembla limitada o continguda per un element de planta quadrada dibuixat amb lloses verticals clavades en línia (UE 6008).
- Al costat de ponent, paral·lela a la muralla 7, ha estat localitzada un estructura o paret (UE 70) construïda amb grans carreus configurant els paraments i un rebliment interior de pedres mitjanes-petites. Tot i que no s'ha observat relació estructural amb el mur 71, podria ser que formessin conjunt ja que les alineacions són coincidents.
- La delineació del parament intern de la muralla 7 no és completa, malgrat que en alguns punts hagi estat definida.

Al final de la present campanya han quedat perfectament definits els tres possibles pilars adossats a la línia de paret que tanca el sector per llevant (UE60, 61 i 62). En tots tres casos el material constructiu utilitzat és morter, en contraposició al fang utilitzat a les parets a les que es lliuren. S'ha comprovat que la distribució d'aquests elements comporta una divisió de l'espai intern del sector en quatre pseudo-crugies de dos metres d'amplada.

8. Consideracions finals

L'excavació del sector 3, a diferència de la del sector 6, no ha portat cap mena de novetat estructural, és a dir, no s'han detectat noves estructures que signifiquessin una distribució o compartimentació de l'espai diferent de la que se suposava. Des del punt de vista de l'estratigrafia, aquesta també ha resultat ser aparentment senzilla: s'ha tractat, bàsicament, d'identificar els nivells superiors del gran enderroc que ja s'intuïa dins de la torre, obliterated-la, que deu prosseguir fins força més avall i que ha estat separat en diferents uu.ee. simplement a efectes de gestió de la informació.

No obstant això, i tal com s'apuntava en l'apartat de descripció dels treballs, constatacions estructurals com ara la identificació del llindar de la porta 23 i dels orificis quadrats a les estructures 13 i 17, o troballes puntuals com ara els blocs de morter amb impromptes d'encanyissat i les teules corbades, permeten avançar algunes hipòtesis sobre les característiques constructives de la torre. Per començar, cal reforçar la idea inicial que apuntava a l'existència de, pel cap baix, planta baixa i pis; sembla evident que el llindar de la porta 23, o el nivell que el marcaria, per sota del qual l'enderroc continua obliterated la torre de manera unitària amb els nivells que el cobreixen, donava accés a un pis superior, almenys un primer pis. El nivell de circulació d'aquest nivell no ha estat identificat i previsiblement no ho serà mai, per tal com l'enderroc, aparentment, el rebentà del tot en el moment de la seva deposició. Si a això hi afegim les observacions, ja prèvies a les campanyes, que identificaven un sòcol o banqueteta en la part superior dels murs 15 i 16, podem col·locar a sobre d'aquest hipotètic primer pis un altre nivell, sigui un segon pis o bé un sistema de coronament o de coberta de la torre. Queda per aclarir com es relacionarien amb aquest sistema de pisos els forats quadrats identificats a mitja alçada del mur 13 i del pilar central 17, llevat que no els interpretem com a forats de bastida relacionats amb la construcció de l'edifici i per tant no vinculants a l'hora de reconstruir un sistema d'articulació de nivells o de pisos en un posterior moment d'ús de l'estructura.

Mortor i teules ens porten a considerar diverses solucions per a la coberta de la torre. I parlem sobretot de coberta perquè les dades sobre la constitució dels pisos interns (diríem, millor encara, del primer pis que intuïm

amb més força en l'actual estat de les investigacions) són ara per ara insuficients: de fusta? D'obra?, i en qualsevol cas, destruïts per l'enderroc que emplena avui la torre. Les dades disponibles, doncs, segons un esquema habitualíssim an castells de característiques similars, fan pensar en una coberta del darrer pis constituïda internament per una volta de pedres i morter de punt rodó o, més versemblantment, formada per quatre voltes de canó o de quart de canó recolzades en les cares internes dels murs i en el pilar central (estructura 17), potser a nivell de les banquetes observades al capdamunt dels murs 15 i 16 si volem acabar la torre a aquesta alçada.

Tal com ens apareixen els blocs de morter dins l'enderroc, cal entendre que la volta de morter es construí usant xindris revestides amb volta d'encanyissat; i a més, ateses novament les troballes, que es resolía externament amb una teulada feta de teules de tipus àrab, és a dir, corbades. Cal concloure que les restes d'encanyissat trobades en l'enderroc pertanyen a l'últim sistema de cobertes de la torre, i per tant, al darrer moment de la seva vida útil, a datar a la baixa edat mitjana.

La presència de material ceràmic, per bé que escassa, vé a confirmar aquestes dades. En efecte, les formes identificades fins ara -amb les reserves que corresponen a un conjunt petit- difícilment poden situar-se més endarrera del s. XII; les vores anguloses, la qualitat de la pasta de cocció reductora, la presència d'esmalts i vidrats, la decoració incisa amb bandes i motius ondulants, etc. ens orienta a una cronologia situada entre els segles XIII i XIV, afinant més, segle XIII avançat. La troballa d'un fragment de verd i manganès en la campanya de 1999 ja havia fet plantejar la possibilitat d'una fase tardana. Tot plegat sembla indicar que excavem l'enderroc d'una estructura tal i com es trobava en el moment de la seva darrera ocupació, després d'un seguit de reformes de considerable entitat (com un nou sistema de cobertes). Una ocupació que no ha estat identificada, que sapiguem, en cap estudi, i que no es reflecteix en cap document medieval que coneguem, però que per força ho havia de fer.

En analitzar les troballes del sector 6, gràcies a la seva amplitud, el panorama corresponent a aquesta fase tardana i l'aspecte de darrera ocupació sen's farà més patent: fases constructives diferenciades i evidents -murs sobre enderrocs o deposicions ceràmiques, murs refets o substituïts, espais

remodulats, modulacions antigues de l'espai oblidades-; aspecte de la porta i llindar localitzats; estructures obliterades; nivells de circulació; presència de ceràmiques baixmedievales (reduïdes amb llavis de perfil angulós, vidrat melat, verd i manganès, grises amb decoració geomètrica incisa), etc.

Les tres setmanes que ha durat la campanya no han estat temps suficient per registrar la seqüència estratigràfica completa del sector 6 per la qual cosa les conclusions que es presenten a continuació no han de ser enteses com a tals sinó com a constatacions i hipòtesis en espera de la finalització dels treballs.

Dels treballs realitzats enguany s'en desprenen les següents consideracions:

- I. El registre de la seqüència estratigràfica ha de tenir en compte un important desnivell que afecta al gruix (decreixent en direcció a migdia i ponent) de les diferents capes de sedimentació.
- II. La localització de noves estructures a l'espai interior del sector, així com una definició més clara d'altres que ja eren visibles, permet avançar l'existència de diferents fases constructives. Sense entrar en consideracions cronològiques ni funcionals, de moment, es podria parlar del següents moments estructurals:
 - parets perimetrals (UE 7, 8, 9, 58, i porta 24).
 - Possible existència d'un paviment fet amb lloses de pissarra.
 - Estructures situades per sota del darrer nivell de pas, marcat per les llindes de les portes 69 i 24, identificades amb els números d'UE 70 i 71.
 - Possible modificació del sistema de coberta amb la construcció d'uns pilars (UE 60, 61 i 62) adossats a la paret de llevant.
 - Compartimentació del sector en dos espais amb la construcció de les parets 22 i 26, juntament amb l'accés 64. Potser la construcció de la paret 59 seria contemporània i suposaria la compartimentació no en dos sinó en tres espais.
- III. Algunes dades cronològiques sobre fase d'abandonament: vindrien donades per els estrats d'enderroc amb presència de ceràmica comuna reduïda baixmedieval i un fragment de verd i manganés.
- IV. Un altre aspecte a considerar estaria en relació amb les característiques constructives. A partir de l'observació de les estructures conservades, la

tècnica, els materials utilitzats, la disposició dels mateixos, etc. es comencen a entreveure dades interessants sobre l'edifici:

- Els pilars adossats estan construïts amb morter a diferència de la resta de la paret a la qual s'adossen on les pedres estan lligades amb fang. Igualment s'observa una modulació, és a dir, una disposició regular, amb uns dos metres de separació, però, de moment, unilateral.
- Porta 24 formada per diferents elements en funció d'un sistema de tancament des de l'interior.
- Diferenciació segons la tècnica constructiva de les estructures corresponents a les diferents fases
- Probable existència d'un sistema de coberta amb teules, no sembla que existís un pis superior.
- Utilització de encanyissat als sostres. El que caldrà comprovar és si només es detecta per a la llinda de la porta 24 o és general a tot el sector.
- Modificació de la roca mare en funció de les necessitats: sòcol de paret, paviment, etc.

9. Bibliografia

- BADIA I HOMS, J.: *L'arquitectura romànica de l'Empordà*. 3 vol. Diputació de Girona, Girona 1977-1981.
- BADIA, J. : "El castell de Bufaganyes o de Bufalaranya", *Programa de Festa Major*, l'Ajuntament de Roses, Roses, 1992, pàg.8-9.
- BOLÒS, J., HURTADO, V.: *Atles dels comtats d'Empúries i Perelada (780-991)*, Ed. Rafael Dalmau, Barcelona, 1999
- CABAÑERO SUBIZA, B.: "Los castillos catalanes de los siglos IX y X: problemas de estructuras y técnicas constructivas", dins *XXXIV Corso di cultura sull'arte ravennate e bizantina*, Ravenna 1987.
- D'ABADAL I DE VINYALS, R.: *Catalunya Carolíngia*. 3 vol. Memòries de la secció històrico-arqueològica de l'Institut d'Estudis Catalans, Barcelona 1955-1986.
- D'ABADAL I DE VINYALS, R.: *Dels visigots als catalans*. 2 vol., Ed. 62, Barcelona 1969.
- DD.AA.: "El marc històric" a "L'Empordà", *Catalunya Romànica*, vol. VIII, Enciclopèdia Catalana. Barcelona, 1989, pàg..
- DD.AA.: "Roses" a "L'Empordà", *Catalunya Romànica*, vol. VIII, Enciclopèdia Catalana. Barcelona, 1989, pàg. 43-48.
- DD.AA.: *Del romà al romànic*. Fundació Enciclopèdia Catalana, Barcelona 1999.
- DD.AA.: *Els castells catalans*. Vol. II. Dalmau, Barcelona 1990-1993.
- DD.AA.: *Gran geografia comarcal de Catalunya*. Vol 4: Alt Empordà. Baix Empordà. Enciclopèdia Catalana, Barcelona 1992.
- DD.AA.: *Harris Matrix. Sistemes de registre en arqueologia*. 2 vol. Publicacions de l'Estudi General de Lleida, Pagès Editors, Lleida 1992.
- DÍAZ, C. et alii : "La Ciutadella de Roses", *Quaderns de la Revista de Girona*, núm. 77, Sèrie Guies, núm.33, Editat per Diputació de Girona i Caixa de Girona, Girona, 1999, pàg.35.
- FITÉ, F.: *Arquitectura i repoblació en la Catalunya dels segles VIII-XI*, Universitat de Lleida, 1993.

- GARCÍA VILLOSLADA, R.: *Historia de la Iglesia en España*. Vol. I i II. Biblioteca de Autores Cristianos, Madrid, 1979.
- HARRIS, E.: *Principios de estratigrafía arqueológica*. Ed. Crítica, Barcelona 1991.
- MONREAL, LL.; de RIQUER, M.: *Els castells medievals de Catalunya: Empordà*. Carles Vallès, Figueres 1984.
- NOLLA, J.M^a. , CASAS, J.: "Material ceràmic del Puig de les Muralles (Puig Rom, Roses)" a *Contextos ceràmics d'època romana tardana i de l'alta edat mitjana (segles IV-X) , Taula Rodona*, Arqueo Mediterrània, núm.2, Badalona, 1997, pàg.7-19.
- NOLLA, J.M^a. : "Roses a l'antiguitat tardana. El cementiri de santa Maria", *Annals del Institut d'Estudis Empordanesos*, núm. 30, Figueres, 1997, pàg.107-146.
- PALLÍ, L.. et alii: *Mapa Geològic de Roses*, editat per l'Àrea de Geodinàmica de la Universitat de Girona amb aportació de l'Ajuntament de Roses, 1999.

Índex de figures

Fig.1: Situació geogràfica del jaciment i accés al mateix.

Fig.2: Mapa del terme municipal de Roses amb zones d'interès arqueològic.

Fig.3: Planta del castell i organització de l'espai.

Fig.4: Model de fitxa Relació d'Unitats Estratigràfiques (relació d'U.E.)

Fig.5: Model de fitxa Inventari d'imatges.

Fig.6: Model de fitxa Unitat Estratigràfica (fitxa d'U.E.).

Fig.7: Àrees del castell on s'ha intervingut.

Fig.8: Planta del sector 3.

Fig.9: Alçat exterior dels murs 15 i 16.

Fig.10: Planta del sector 6.

Fig.11: Croquis del sector 6.

documentació

Inventari d'Unitats Estratigràfiques

U.E.	Zona	Sector	Àmbit	Descripció
7	1	2		Muralla per ponent
8	1	6		Muralla per migdia
9	1	5-6		Paret N-S, separa els sectors 5 i 6
13	1	3		Paret N-S, delimita el sector 3 per ponent
14	1	3-4		Paret E-W, separa els sectors 3 i 4
15	1	3		Paret N-S, delimita el sector 3 per llevant
16	1	3		Paret E-W, delimita el sector 3 per tramuntana
17	1	3		Estructura rectangular central
22	1	6		Paret E-W, compartimenta l'espai interior del sector 5
23	1	3-4		Porta que comunica els sectors 3 i 4, paret 14
24	1	5-6		Porta que comunica els sectors 5 i 6, paret 9
26	1	6		Paret E-W, a continuació de la paret 22
27	1	3		Finestra de planta trapezoïdal, paret 15
28	1	3		Finestra rectangular, paret 15
29	1	3		Espitllera, sobre UE 27, paret 15
30	1	3		Espitllera, sobre UE 28, paret 15
58	1	6-5		Paret N-S, extrem nord, separa els àmbits 5 i 6
59	1	6		Paret E-W, compartimenta el sector 6 en l'extrem sud
60	1	6		Estructura adossada al parament interior del mur 58
61	1	6		Estructura adossada al parament interior del mur 9
62	1	6		Estructura adossada al parament interior del mur 9
63	1	6		Paret E-W, paral·lela al la muralla 8
64	1	6		Porta que comunica l'àmbit 1 i 2 del sector 6
65	1	6-5		Marxapeu de la porta 24
66	1	6		Llindar pavimentat de la porta 24
67	1	6		Forat a la paret 9, part inferior del brancal sud de la porta 24
68	1	6		Forat a la paret 58, part inferior del brancal nord de la porta 24
69	1	6		Llindar pavimentat de la porta 64
70	1	6	2	Estructura al centre de l'àmbit 2 (PENDENT D'EXCAVACIÓ)

Inventari d'Unitats Estratigràfiques

U.E.	Zona	Sector	Àmbit	Descripció
71	1	6	2	Estructura orientada EW, extrem sud de l'àmbit 2 (PENDENT D'EXCAVACIÓ)
6001	1	6	1	Superficial, àmbit 1
6002	1	6	2	Superficial, àmbit 2
6003	1	6	1	Enderroc, àmbit 1
6004	1	6	2	Terra marró-ataronjat, sota superficial, àmbit 2
6005	1	6	2	Enderroc de la paret 9, àmbit 2
6006	1	6	2	Morterada, àmbit 2
6007	1	6	2	Taca de terra vermella, al centre de l'àmbit 2 (PENDENT D'EXCAVACIÓ)
6008	1	6	2	Pedres verticals, forma d'L (PENDENT D'EXCAVACIÓ)
6009	1	6	2	Terra argilosa de color marró viu, a tocar paret 22, àmbit 2
6010	1	6	2	Terra sorrenca, porta 24
3001	1	3		Superficial
3002	1	3		Enderroc sota superficial
6011	1	6	2	Terra marró focs a tocar la paret 22 (PENDENT D'EXCAVACIÓ)
6012	1	6	2	Estrat sota 6003, possible nivell de pas

Fitxa d'Unitat Estratigràfica

Àrea	Sector 3	Àmbit	Tipus U.E. Estrat	U.E. 3001
------	----------	-------	-------------------	------------------

Descripció

Estrat superficial. Abundantíssima presència de pedres i recobriment vegetal (herbes, arrels, troncs que creen sots i desnivells importants). Té les característiques generals de l'enderroc però conté deixalles i aportacions de visitants pròpies del superficial. Algun element de ceràmica medieval i gran quantitat de pedres. Dimensions corresponents a l'interior de la torre (sector 3).

Amplada max.	cm	Llargada max.	cm.	Alçada max.	cm.	Cota màx	10 cm.
Amplada min.	cm	Llargada min.	cm.	Alçada min.	cm.	Cota mín	-239 cm.

Recolza en	Se li recolza
Cobreix a 3002	Cobert per
Talla a	Tallat per
Es lliura a murs 13, 14, 15, 16 i 17.	Se li lliura
Solidari amb	Igual a
Farceix a	Farcit per

Observacions

La complicada orografia fa difícils els treballs. L'angle SE queda gairebé per tocar, a la cota original que davalla bruscament.

Croquis

Planta vegeu figura 9

Alçat

Secció

Imatge

Interpretació

part superficial de l'enderroc corresponent al final de la darrera etapa de vida del castell, nivell on s'han dut a terme les darreres freqüentacions.

Cronologia

T.P.Q. SS. XIII-XIV

Nom i data

Marc Sureda i Jubany

11/09/2000

Fitxa d'Unitat Estratigràfica

Àrea	Sector 3	Àmbit	Tipus U.E. estrat	U.E. 3002
------	----------	-------	-------------------	------------------

Descripció

Estrat amb abundància de pedres (lloses de llicorella local) i grans blocs de paret formats per pedes com les descrites lligades amb morter. Les pedres eren generalment de mida gran. Terra sòlta en general, més compacta a la vora de les estructures. Presència de teula àrab, ceràmica grisa medieval, blocs de morter amb impròpmta d'encofrat de canyes. A la porta quedava al descobert un possible nivell de circulació. La presència de soques d'arbre accentuava la irregularitat de la superfície. Dimensions corresponents a les del sector 3.

Amplada max.	cm	Llargada max.	cm.	Alçada max.	cm.	Cota màx	-83 cm.
Amplada min.	cm	Llargada min.	cm.	Alçada min.	cm.	Cota mín	-272 cm.

Recolza en	Se li recolza
Cobreix a 3003	Cobert per 3001
Talla a	Tallat per
Es lliura a murs 13, 14, 15, 16 i 17.	Se li lliura
Solidari amb	Igual a 3003?
Farceix a	Farcit per

Observacions	Croquis
<p>Planta veure figura 9</p> <p>Alçat</p> <p>Secció</p> <p>Imatge</p>	

<h3>Interpretació</h3> <p>Part de l'enderroc de la torre corresponent a la darrera fase de la seva ocupació.</p>
--

<h3>Cronologia</h3> <p>T.P.Q. SS. XIII-XIV</p>	<h3>Nom i data</h3> <p>Marc Sureda i Jubany 22/09/2000</p>
--	--

Fitxa d'Unitat Estratigràfica

Àrea 1	Sector 6	Àmbit 1	Tipus U.E. Estrat	U.E. 6001
--------	----------	---------	-------------------	------------------

Descripció

Gran quantitat de pedres de totes mides (les grosses presenten alguna cara retallada), barrejades amb terra fina, de color clar.

Amplada max.	cm	Llargada max.	cm.	Alçada max.	cm.	Cota màx	cm.
Amplada min.	cm	Llargada min.	cm.	Alçada min.	cm.	Cota mín	cm.

Recolza en	Se li recolza
Cobreix a 6003, 7	Cobert per
Talla a	Tallat per
Es lliura a 10, 58, 22, 26	Se li lliura
Solidari amb	Igual a
Farceix a	Farcit per

Observacions L'any passat és va rebaixar aquest estrat, es va treure el que seria la part més cortical.	Croquis
Planta Alçat Secció 4 Imatge	

Interpretació Capa superficial de l'enderroc de la paret 10.
--

Cronologia NO DETERMINADA	Nom i data GVB 6-9-00
-------------------------------------	---------------------------------

Fitxa d'Unitat Estratigràfica

Àrea 1	Sector 6	Àmbit 2	Tipus U.E. Estrat	U.E. 6002
--------	----------	---------	-------------------	------------------

Descripció

Terra de color fosc, pedres abundants, de mides mitjanes-petites. terra barrejada amb arrels.
 Línia de depositació irregular: a tocar la paret 9 quasi no es detecta (en aquest pun apareix quais directament l'enderroc).
 Troballa de dues lloses de pissarra retallades amb forma rectangular.

Amplada max.	cm	Llargada max.	cm.	Alçada max.	cm.	Cota màx	cm.
Amplada min.	cm	Llargada min.	cm.	Alçada min.	cm.	Cota mín	cm.

Recolza en	Se li recolza
Cobreix a 6005, 6004	Cobert per
Talla a	Tallat per
Es lliura a 9,22,26,60,62	Se li lliura
Solidari amb	Igual a
Farceix a	Farcit per

<p>Observacions</p> <p>Per cotes, aquesta UE cobreix la muralla per llevant (UE7)</p>	<p>Croquis</p>
<p>Planta</p> <p>Alçat</p> <p>Secció 4</p> <p>Imatge</p>	

<p>Interpretació</p> <p>Superficial</p>
--

<p>Cronologia</p> <p>NO DETERMINADA</p>	<p>Nom i data</p> <p>GVB 6-9-00</p>
--	--

Fitxa d'Unitat Estratigràfica

Àrea 1	Sector 6	Àmbit 1	Tipus U.E. Estrat	U.E. 6003
--------	----------	---------	-------------------	------------------

Descripció

Terra de color clar, ataronjat, barrejada amb petits blocs informes de morter, fragments de teula i pedres mitjanes-petites localitzades a tot l'àmbit excepte a la meitat de llevant on han sortit blocs de pedra grans. Presència de fragments de teula àrab.

Diferència clara entre aquest nivell i el superior, s'ha detectat una línia de separació clara d'acord amb una consistència i un color diferent. La línia de dipositació era força planera.

A la meitat de ponent apareix la roca mare.

Amplada max.	cm	Llargada max.	cm.	Alçada max.	cm.	Cota màx	cm.
Amplada min.	cm	Llargada min.	cm.	Alçada min.	cm.	Cota mín	cm.

Recolza en	Se li recolza
Cobreix a RM, 6009,7, 69, 6012	Cobert per 6001
Talla a	Tallat per
Es lliura a 10,22,26,58,61	Se li lliura
Solidari amb	Igual a
Farceix a	Farcit per

Observacions escombrada	Croquis
Planta Alçat Secció 4 Imatge	

Interpretació Nivell d'enderroc

Cronologia NO DETERMINADA	Nom i data 21/9/00
-------------------------------------	------------------------------

Fitxa d'Unitat Estratigràfica

Àrea 1	Sector 6	Àmbit 2	Tipus U.E. Estrat	U.E. 6005
--------	----------	---------	-------------------	-----------

Descripció

Estrat localitzat paral·lel a la paret 9 formant un amuntegament. Està format per pedres de grans mides, gran quantitat de teules i terra de color clar, fina, amb grumolls de morter. Presenta una consistència general fionja. A l'espai de la porta 24 aquesta UE es caracteritza per grans blocs de estructura enderrocada: fragments de paret construïda amb grans carreus lligats amb morter amb senyals d'un encanyissat.

Amplada max.	cm	Llargada max.	cm.	Alçada max.	cm.	Cota màx	cm.
Amplada min.	cm	Llargada min.	cm.	Alçada min.	cm.	Cota mín	cm.

Recolza en	Se li recolza
Cobreix a 59,65,6004,6010	Cobert per 6002
Talla a	Tallat per
Es lliura a 9,62,61,58,60	Se li lliura
Solidari amb	Igual a
Farceix a	Farcit per

Observacions

Davant de l'estructura 61, a la part inferior, no hi ha tanta èdra i si més morter i sorra, sembla haver un forat ple de morter esmicolat (?).

Croquis

Planta

Alçat

Secció

Imatge

Interpretació

Enderroc de la paret 9 i de la porta 24.

Cronologia

Nom i data

GVB

12/09/00

Fitxa d'Unitat Estratigràfica

Àrea 1	Sector 6	Àmbit 2	Tipus U.E. Estrat	U.E. 6004
--------	----------	---------	-------------------	-----------

Descripció

Terra argilosa de color taronja-amarronat, presència de petites pedres, restes d'arrels de l'estrat superior. Gran quantitat de fragments de teula. Apareixen fragments de ceràmica reduïda.
 Línia de dipositació amb pendent descendent cap a ponent: per aquest costat la muralla es conserva a una cota més baixa.

Amplada max.	cm	Llargada max.	cm.	Alçada max.	cm.	Cota màx	cm.
Amplada min.	cm	Llargada min.	cm.	Alçada min.	cm.	Cota mín	cm.

Recolza en	Se li recolza
Cobreix a 59, 63, 69, 6006, 6007, 6008, 6011	Cobert per 6002, 6005
Talla a	Tallat per
Es lliura a 26, 22, 9, 60, 62, 61	Se li lliura
Solidari amb	Igual a
Farceix a	Farcit per

Observacions	Croquis
Planta Alçat Secció Imatge	

Interpretació

Cronologia	Nom i data 12/9/00
-------------------	------------------------------

Fitxa d'Unitat Estratigràfica

Àrea 1	Sector 6	Àmbit 2	Tipus U.E. Estrat	U.E. 6006
--------	----------	---------	-------------------	------------------

Descripció

Capa de morter de color blanc localitzada al centre de l'àmbit 2, a prop de a muralla. No s'observa cap relació estratigràfica amb les estructures pròximes, és un element isolat al centre de l'àmbit.

És morter de color blanquinós barrejat amb petites pedres que configuren una superfície irregular però planera, de planta irregular (uns 70cm2). La consistència és dura. La capa de morter té uns 2 cm. de gruix aproximadament.

Amplada max.	cm	Llargada max.	cm.	Alçada max.	cm.	Cota màx	cm.
Amplada min.	cm	Llargada min.	cm.	Alçada min.	cm.	Cota mín	cm.

Recolza en	Se li recolza
Cobreix a	Cobert per 6004
Talla a	Tallat per
Es lliura a	Se li lliura
Solidari amb	Igual a
Farceix a	Farcit per

Observacions	Croquis
Planta Alçat Secció 4 Imatge	

Interpretació Restes d'un pavimnt de calç que cobria tota l'estança?, Preparació d'un possible pavimnt de lloses de pissarra? Morterada procedent de la construcció d'alguna estructura no determinada?
--

Cronologia PER DETERMINAR	Nom i data GVB 15/9/00
-------------------------------------	----------------------------------

Fitxa d'Unitat Estratigràfica

Àrea 1	Sector 6	Àmbit 2	Tipus U.E. Estrat	U.E. 6007
--------	----------	---------	-------------------	-----------

Descripció

(PENDENT D'EXCAVACIÓ)

Taca de terra vermell localitzada la centre de l'àmbit 2, continguda o delimitada per l'element 6008.

Amplada max.	cm	Llargada max.	cm.	Alçada max.	cm.	Cota màx	cm.
Amplada min.	cm	Llargada min.	cm.	Alçada min.	cm.	Cota mín	cm.

Recolza en	Se li recolza
Cobreix a	Cobert per 6004
Talla a	Tallat per
Es lliura a 6008?	Se li lliura
Solidari amb	Igual a
Farceix a	Farcit per

Observacions	Croquis
Planta Alçat Secció 4 Imatge	

Interpretació

Cronologia	PER DETERMINAR	Nom i data	GVB	15/9/00
------------	----------------	------------	-----	---------

Fitxa d'Unitat Estratigràfica

Àrea 1	Sector 6	Àmbit 2	Tipus U.E. Element	U.E. 6008
--------	----------	---------	--------------------	-----------

Descripció

(PENDENT D'EXCAVACIÓ)

Pedres planeres o lloses col·locades verticals (clavades al terra) aliniades formant un angle de 90o.

Amplada max.	cm	Llargada max.	cm.	Alçada max.	cm.	Cota màx	cm.
Amplada min.	cm	Llargada min.	cm.	Alçada min.	cm.	Cota mín	cm.

Recolza en	Se li recolza
Cobreix a	Cobert per 6004
Talla a	Tallat per
Es lliura a	Se li lliura 6007?
Solidari amb	Igual a
Farceix a	Farcit per

Observacions	Croquis
Planta Alçat Secció 4 Imatge	

Interpretació Aliniació de pedres en relació amb la taca de terra vermella, element de contenció?

Cronologia PER DETERMINAR	Nom i data GVB 15/9/00
-------------------------------------	----------------------------------

Fitxa d'Unitat Estratigràfica

Àrea 1	Sector 6	Àmbit 1-2	Tipus U.E. Estrat	U.E. 6009
--------	----------	-----------	-------------------	------------------

Descripció

(PENDENT D'EXCAVACIÓ)

Terra taronjada, flocs de terra de color rogenc i grana, fragments de teula, morter, carbonets. Material que forma una unitat concentrada amb una forma ovalada a banda i banda de la paret 26.

Amplada max.	cm	Llargada max.	cm.	Alçada max.	cm.	Cota màx	cm.
Amplada min.	cm	Llargada min.	cm.	Alçada min.	cm.	Cota mín	cm.

Recolza en	Se li recolza	26?
Cobreix a RM?	Cobert per	6003
Talla a	Tallat per	26?
Es lliura a	Se li lliura	
Solidari amb	Igual a	
Farceix a	Farcit per	

Observacions

Croquis

Planta

Alçat

Secció

Imatge

Interpretació

Acumulació de terra relacionada amb una sèrie d'epedres que semblen contenir-la.

Cronologia

PER DETERMINAR

Nom i data
EQUIP

21/9/00

Fitxa d'Unitat Estratigràfica

Àrea 1	Sector 6	Àmbit 2	Tipus U.E. Estrat	U.E. 6010
--------	----------	---------	-------------------	------------------

Descripció

Terra de color clar amb presència de fragments de morter localitzada a l'espai de la porta 24. Terra tova, poc compactada.

Amplada max.	cm	Llargada max.	cm.	Alçada max.	cm.	Cota màx	cm.
Amplada min.	cm	Llargada min.	cm.	Alçada min.	cm.	Cota mín	cm.

Recolza en	Se li recolza
Cobreix a 66	Cobert per 6005
Talla a	Tallat per
Es lliura a 9,58,65	Se li lliura
Solidari amb	Igual a
Farceix a 68,67	Farcit per

Observacions

Croquis

Planta

Alçat

Secció

Imatge

Interpretació

Terra acumulada sobre el llindar de la porta 24, abans de l'enderroc de la porta i les parets veïnes.

Cronologia

NO DETERMINADA

Nom i data
EQUIP

21/9/00

Fitxa d'Unitat Estratigràfica

Àrea 1	Sector 6	Àmbit 2	Tipus U.E. Estrat	U.E. 6011
--------	----------	---------	-------------------	-----------

Descripció

(PENDENT D'EXCAVACIÓ)

Terra de color marró fosc, localitzada a tocar la paret 22. Per sota sembla que apareix enderroc, és a dir, sorra barrejada amb grumolls de morter de calç, i pedres mitjanes.

Amplada max.	cm	Llargada max.	cm.	Alçada max.	cm.	Cota màx	cm.
Amplada min.	cm	Llargada min.	cm.	Alçada min.	cm.	Cota mín	cm.

Recolza en	Se li recolza
Cobreix a *	Cobert per 6004
Talla a	Tallat per
Es lliura a 22,60	Se li lliura
Solidari amb	Igual a
Farceix a	Farcit per

Observacions	Croquis
Planta	
Alçat	
Secció 4	
Imatge	

Interpretació

Cronologia	PER DETERMINAR	Nom i data	GVB	15/9/00
------------	----------------	------------	-----	---------

Fitxa d'Unitat Estratigràfica

Àrea 1	Sector 6	Àmbit 1	Tipus U.E. Estrat	U.E. 6012
--------	----------	---------	-------------------	------------------

Descripció

(PENDENT D'EXCAVACIÓ)

Terra de color marronos ataronjat, compacta, barrejada amb petites pedres. Cobreix part de roca mare (a la part central de l'àmbit).

Amplada max.	cm	Llargada max.	cm.	Alçada max.	cm.	Cota màx	cm.
Amplada min.	cm	Llargada min.	cm.	Alçada min.	cm.	Cota mín	cm.

Recolza en	Se li recolza
Cobreix a RM	Cobert per 6003
Talla a	Tallat per
Es lliura a 22, 26, RM, 58, 7	Se li lliura
Solidari amb	Igual a
Farceix a	Farcit per

Observacions	Croquis
Planta Alçat Secció 4 Imatge	

Interpretació

Cronologia	PER DETERMINAR	Nom i data	GVB 17/09/00
-------------------	----------------	-------------------	--------------

Inventari de material**Zona 1****Sector 6****Àmbit 2****U.E.****6004**

Material	vora	base	nansa	altres	s/f	TOTAL
Vidrada melada	2	1			2	5
Grollera reduïda a torn	5				16	21
Grollera reduïda a ma					8	8
Comuna reduïda	4	2			33	39
Comuna oxidada	1				3	4
Grollera oxidada	2				5	7
Comuna oxidada pintada (a)					1	1
Comuna reduïda decorada amb incisions	1				3	4

Diversos

Tegula	2*	Fauna
Imbrex/ Teula àrab		Ossos humans
Material constructiu		Malacologia
Carreus		Ictiofauna

Observacions

*mostra
 (a) pasta blanquinosa, paret de poc gruix, engalba int/ext de color blanc mate, paret exterior acanalada, restes de pintura de color gris fosc.

Caixa**Cronologia**

Inventari de material

Zona 1

Sector 3

Àmbit -

U.E.

3001

Material

vora base nansa altres s/f TOTAL

Comuna reduïda

1

1

2

Grollera reduïda

1

1

Diversos

Tegula

Fauna

Imbrex/ Teula àrab

Ossos humans

Material constructiu

Malacologia

Carreus

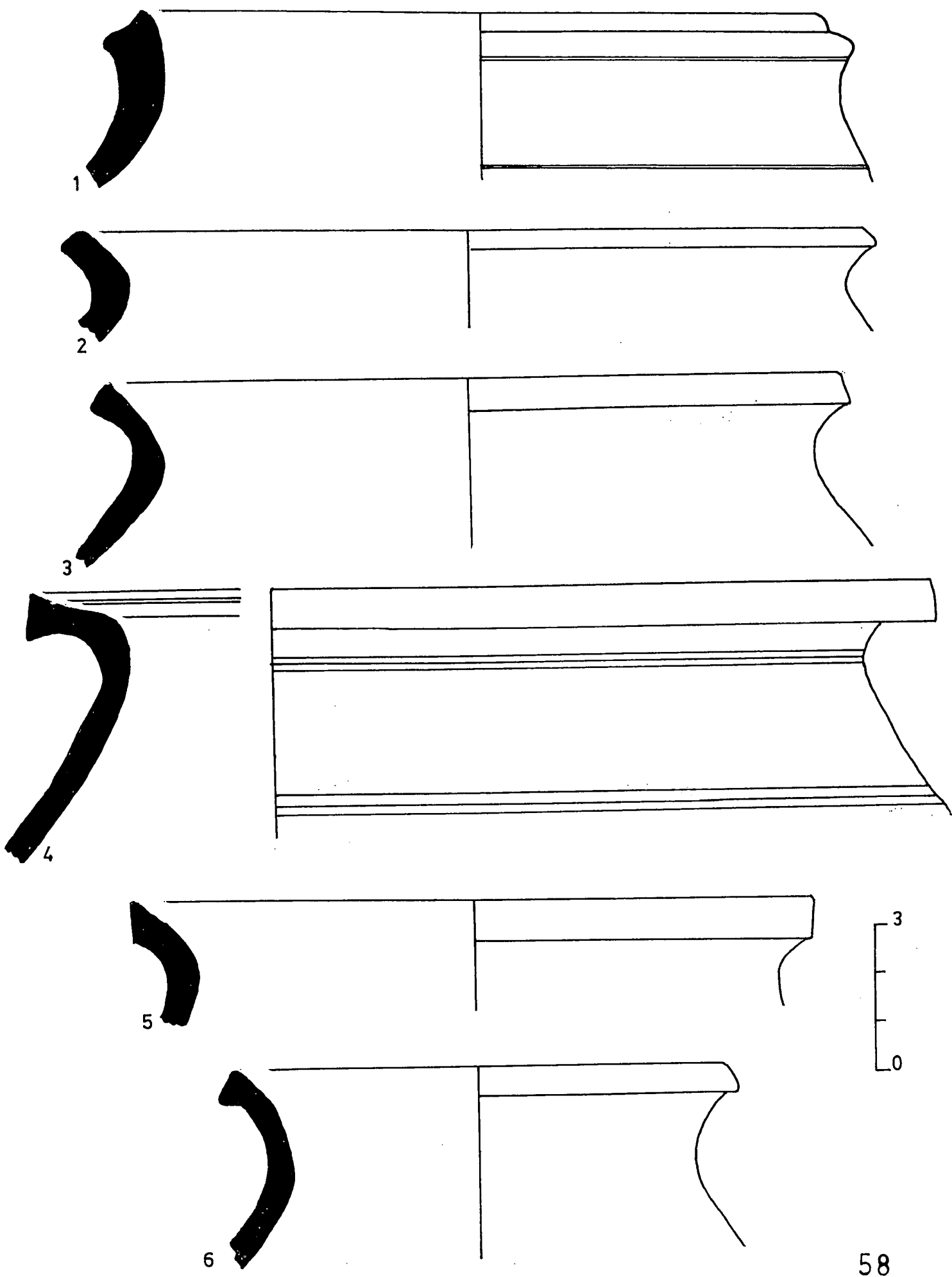
Ictiofauna

Observacions

Caixa

Cronologia

mitjans del s.XVI

LÀMINES DE MATERIAL

Làmina 1

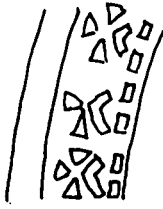
- 1: U.E. 3001. Comuna reduïda.
- 2: U.E. 6002. Comuna reduïda.
- 3: U.E. 6004. Comuna reduïda.
- 4: U.E. 6004. Comuna reduïda.
- 5: U.E. 6004. Comuna reduïda.
- 6: U.E. 6004. Comuna reduïda.

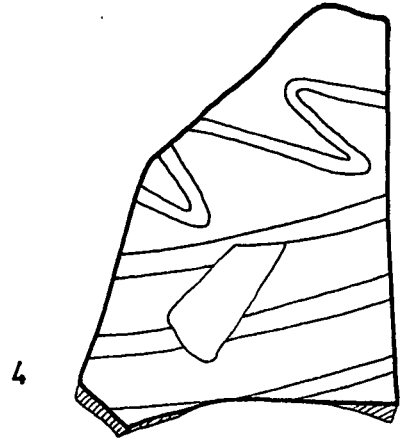
1

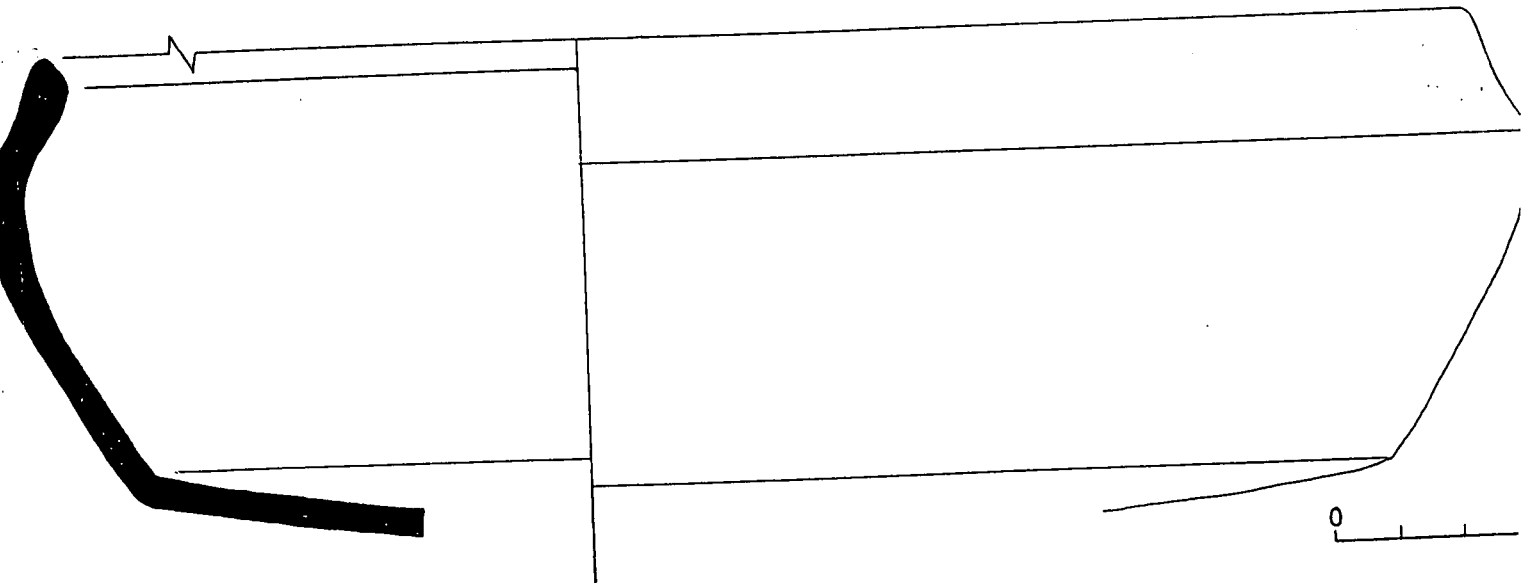
2

3

4

5

LÀMINES DE MATERIAL

Làmina 2

- 1: U.E. 6004. Vora de plat de ceràmica de cocció oxidant.
- 2: U.E. 6002. Vora de gibrell de cocció oxidant amb vidrat ocre.
- 3: U.E. 6004. Vora de plat de comuna reduïda amb decoració incisa.
- 4: U.E. 6004. Fragment de comuna reduïda amb decoració incisa.
- 5: U.E. 6004. Cassola de comuna reduïda.

Inventari d'imatges

Tipus	B/N	C	D	X	CD	3661-1	Orient.	W	Àrea	Sector	Àmbit	Núm.	101			
U.E.												Album	1			
Descripció												Full	4			
Ombra del castell sobre el vessant de puig Saquera												Posició	1-1			
Tipus	B/N	C	D	X	CD	3661-2	Orient.		Àrea	Sector	Àmbit	Núm.	102			
U.E.												Album	1			
Descripció												Full	4			
Ombra del castell sobre el vessant de puig Saquera												Posició	1-2			
Tipus	B/N	C	D	X	CD	3661-4	Orient.		Àrea	1	Sector	3	Àmbit	Núm.	103	
U.E.												Album	1			
Descripció												Full	4			
Bloc d'enderroc procedent de l'UE 3002, amb empremtes d'encanyissat												Posició	1-3			
Tipus	B/N	C	D	X	CD	3661-5	Orient.		Àrea	1	Sector	3	Àmbit	Núm.	104	
U.E.												Album	1			
Descripció												Full	4			
Bloc d'enderroc procedent de l'UE 3002, amb empremtes d'encanyissat												Posició	1-4			
Tipus	B/N	C	D	X	CD	3661-6	Orient.		Àrea	Sector	Àmbit	Núm.	105			
U.E.												Album	1			
Descripció												Full	4			
Bloc d'enderroc procedent de l'UE 3002, amb empremtes d'encanyissat												Posició	2-1			
Tipus	B/N	C	D	X	CD	3661-7	Orient.	E	Àrea	1	Sector	6	Àmbit	2	Núm.	106
U.E.												58, 9, 65, 6010	Album	1		
Descripció												Full	4			
Porta 24 (comunica els sectors 5 i 6), marxapeu i terra que cobreix l'enllosat del llindar. BORROSA												Posició	2-2			
Tipus	B/N	C	D	X	CD	3661-8	Orient.	E	Àrea	1	Sector	6	Àmbit	2	Núm.	107
U.E.												58, 9, 65, 6010	Album	1		
Descripció												Full	4			
Porta 24 (comunica els sectors 5 i 6), marxapeu i terra que cobreix l'enllosat del llindar 1												Posició	2-3			
Tipus	B/N	C	D	X	CD	3661-9	Orient.	NE	Àrea	1	Sector	6	Àmbit	2	Núm.	108
U.E.												58, 9, 65, 6010	Album	1		
Descripció												Full	4			
Porta 24 (comunica els sectors 5 i 6), marxapeu i terra que cobreix l'enllosat del llindar. Sol sortint per llevant												Posició	2-4			

Inventari d'imatges

Tipus	B/N	C	D	X	CD	3661-10	Orient.	W	Àrea	1	Sector	6	Àmbit	2	Núm.	109	
U.E.															6008	Album	1
Descripció															Taca de terra vermella emmarcada per pedres clavades en forma d'L	Full	4
															2	Posició	3-1
Tipus	B/N	C	D	X	CD	3661-11	Orient.	W	Àrea	1	Sector	6	Àmbit	2	Núm.	110	
U.E.															6006	Album	1
Descripció															Mortorada al centre de l'àmbit 2.	Full	4
																Posició	3-2
Tipus	B/N	C	D	X	CD	3661-12	Orient.	W	Àrea	1	Sector	6	Àmbit	2	Núm.	111	
U.E.															6006, 6011	Album	1
Descripció															Part central de l'àmbit 2. Taca de terra vermella emmarcada per pedres clavades en forma d'L.	Full	4
																Posició	3-3
Tipus	B/N	C	D	X	CD	3661-14	Orient.	NE	Àrea	1	Sector	6	Àmbit	1	Núm.	112	
U.E.															68, 58, 65, 66	Album	1
Descripció															Detall del costat nord de la porta 24.	Full	4
															4	Posició	3-4
Tipus	B/N	C	D	X	CD	3661-15	Orient.	SE	Àrea	1	Sector	6	Àmbit	2	Núm.	113	
U.E.															9,24,65,66	Album	1
Descripció															Detall del costat sud de la porta 24.	Full	4
																Posició	4-1
Tipus	B/N	C	D	X	CD	3661-16	Orient.	W	Àrea	1	Sector	6	Àmbit	2	Núm.	114	
U.E.															9,58,67,68,65,66	Album	1
Descripció															Porta 24.	Full	4
																Posició	4-2
Tipus	B/N	C	D	X	CD	3661-17	Orient.	W	Àrea	1	Sector	6	Àmbit	2	Núm.	115	
U.E.															9,58,67,68,65,66	Album	1
Descripció															Porta 24	Full	4
																Posició	4-3
Tipus	B/N	C	D	X	CD	3661-19	Orient.	S	Àrea	1	Sector	6	Àmbit	2	Núm.	116	
U.E.															69	Album	1
Descripció															Estructura per determinar. Orientada N-S al centre de l'àmbit 2, sector 6.	Full	4
															5	Posició	4-4

Inventari d'imatges

Tipus	B/N	C	D	X	CD	3661-20	Orient.	W	Àrea	1	Sector	Àmbit	Núm.	117	
U.E.													Album	1	
Descripció													Full	4	
Rampa d'accés al castell													Posició	5-1	
Tipus	B/N	C	D	X	CD	3661-21	Orient.	NW	Àrea	1	Sector	2	Àmbit	Núm.	118
U.E.													Album	1	
Descripció													Full	4	
Vista del parament exterior de la torre o sector 3, costat de llevant.													Posició	5-2	
Tipus	B/N	C	D	X	CD	3661-22	Orient.	W	Àrea	1	Sector	1	Àmbit	Núm.	119
U.E.													Album	1	
Descripció													Full	4	
Continuació de la rampa d'accés al castell sobre roca mare retallada.													Posició	5-3	
Tipus	B/N	C	D	X	CD	3661-23	Orient.	W	Àrea	1	Sector	1	Àmbit	Núm.	120
U.E.													Album	1	
Descripció													Full	4	
Continuació de la rampa d'accés al castell sobre roca mare retallada.													Posició	5-4	
Tipus	B/N	C	D	X	CD	3661-24	Orient.	W	Àrea	1	Sector	1	Àmbit	Núm.	121
U.E.													Album	1	
Descripció													Full	5	
Roca retallada a continuació de la rampa d'accés al castell.													Posició	1-1	
Tipus	B/N	C	D	X	CD	3661-25	Orient.	E	Àrea	1	Sector	1	Àmbit	Núm.	122
U.E.													Album	1	
Descripció													Full	5	
Vista de la rampa d'accés al castell des de la prolongació sobre la roca mare.													Posició	1-2	
Tipus	B/N	C	D	X	CD	3661-26	Orient.	E	Àrea	1	Sector	1	Àmbit	Núm.	123
U.E.													Album	1	
Descripció													Full	5	
Vista de la rampa d'accés al castell des de la prolongació sobre la roca mare.													Posició	1-3	
Tipus	B/N	C	D	X	CD	3661-27	Orient.	NE	Àrea	1	Sector	Àmbit	Núm.	124	
U.E.													Album	1	
Descripció													Full	5	
Vista exterior de la muralla pel costat de ponent.													Posició	1-4	

Inventari d'imatges

Tipus	B/N	C	D	X	CD	3661-28	Orient.	NE	Àrea	1	Sector	Àmbit	Núm.	125		
U.E.													Album	1		
Descripció	Vista exterior de la muralla pel costat de ponent.												Full	5		
													Posició	2-1		
Tipus	B/N	C	D	X	CD	3661-29	Orient.	S	Àrea	1	Sector	Àmbit	Núm.	126		
U.E.	6, 33,34,35,36,37,38,39,40,41,42,43,44,45												Album	1		
Descripció	Vista exterior de la muralla pel costat nord. Muralla amb espitlleres.												Full	5		
													Posició	2-2		
Tipus	B/N	C	D	X	CD	3661-30	Orient.	S	Àrea	1	Sector	Àmbit	Núm.	127		
U.E.	6, 33,34,35,36,37,38,39,40,41,42,43,44,45												Album	1		
Descripció	Vista exterior de la muralla pel costat nord. Muralla amb espitlleres. Muralla sobre roca on s'ha obert un fossat.												Full	5		
													Posició	2-3		
Tipus	B/N	C	X	D	CD	-26	Orient.	E	Àrea	1	Sector	6	Àmbit	2	Núm.	128
U.E.	58, 9, 65, 24												Album	1		
Descripció	Porta 24, delimitada per les parets 58 i 9, amb marxapeu fet amb tres grans carreus rectangulars (UE 65).												Full	8		
													Posició	A-1		
Tipus	B/N	C	X	D	CD	-27	Orient.	W	Àrea	1	Sector	6	Àmbit	2	Núm.	129
U.E.	6007, 6009, 6008												Album	1		
Descripció	Taca de terra vermella delimitada per lloses verticals en forma d'L. Morterada												Full	8		
2													Posició	A-2		
Tipus	B/N	C	X	D	CD	-28	Orient.	W	Àrea	1	Sector	6	Àmbit	2	Núm.	130
U.E.	6006												Album	1		
Descripció	Morterada												Full	8		
													Posició	A-3		
Tipus	B/N	C	X	D	CD	-29	Orient.	W	Àrea	1	Sector	6	Àmbit	2	Núm.	131
U.E.	6006												Album	1		
Descripció	Morterada												Full	8		
3													Posició	A-4		
Tipus	B/N	C	X	D	CD	-30	Orient.	-	Àrea	-	Sector	-	Àmbit	-	Núm.	132
U.E.													Album	1		
Descripció	Equip d'excavació de la egona campanya, Bufalaranya 2000.												Full	8		
													Posició	R-1		

Inventari d'imatges

Tipus	B/N	C	X	D	CD	-31	Orient.	S	Àrea	1	Sector	6	Àmbit	2	Núm.	133
U.E.	70															
Descripció	Estructura indeterminada.														Album	1
5															Full	8
															Posició	R-2
Tipus	B/N	C	X	D	CD	-32	Orient.	S	Àrea	1	Sector	6	Àmbit	2	Núm.	134
U.E.	70															
Descripció	Estructura indeterminada.														Album	1
5															Full	8
															Posició	R-3

Vista de la cara interna del mur 15 un cop completada l'excavació del sector 3.

Vista de la cara interna del mur 13 un cop completada l'excavació del sector 3.

Excavació del sector 3. Part descoberta de la cara interna del mur 16 i de l'estructura 17.

Brancals i llindar de la porta UE 23 obrada en el mur 14 del sector 3.